

KERUUALUEIDEN LUOMUSERTIFIOINNIN EDISTÄMINEN

Tarvekartoitus yrityksille ja ohjemateriaalin suunnittelu

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Forssa, Kestävä kehitys

kevät 2019

Mervi Tiermas

Kestävä kehitys
Forssa

Tekijä	Mervi Tiermas	Vuosi 2019
Työn nimi	Keruualueiden luomusertifiointin edistäminen	
Työn ohjaajat	Sanna Hakkarainen, Ulla-Maija Knuutti	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyönä laadittiin Oulun Maa- ja kotitalousnaisille ja ProAgria Oululle kyselytutkimus Pohjois-Pohjanmaalla toimivien yritysten kiinnostuksesta hyödyntää luomukeruuuotteita sekä suunnitelma ohjevideo- ja tiedotusmateriaalin toteuttamiseksi luomukeruualueiden perustamisesta.

Luomukeruuualuea olisi mahdollista lisätä Pohjois-Pohjanmaalla. Verkkokyselyn avulla haluttiin selvittää, onko toimeksiantajan toimialueella toimivilla yrityksillä kiinnostusta hyödyntää luomukeruuuotteita ja onko luomukeruuualueen lisäämisellä siten alueen yritystoimintaa tukevia, taloudellisesti kannattavia edellytyksiä. Ohjevideoiden ja tiedotusmateriaalin avulla opastetaan erilaisia toimijoita luomukeruuualueiden perustamiseen sekä nostetaan esille luomukeruuuutuotantoon liittyviä toimintatapoja.

Webropol-ohjelmalla toteutettuun verkkokyselyyn vastasi 18 luonnon- tuote-, elintarvike-, ravintola- ja matkailualan yritystä, joista 14 oli kiinnostunut luomukeruuuotteiden hyödyntämisestä. Ulkomaan viennistä oltiin myös kiinnostuneita. Vastanneiden yritysten koko (htv) ja tarvittavat raaka-ainemäärät vaihtelivat paljon vastaajien kesken. Eniten mainittuja keruuuotteita olivat metsämarjat kuten mustikka sekä villiyrtilit.

Osasta yritysten vastauksista tuli esille ajattelutapa keruuuotteiden luonnonmukaisuudesta ilman luomusertifiointia. Yritysten sitoutuminen luomulaatuisten raaka-aineiden käyttöön tulisi siis selvittää tarkemmin yritys-kohtaisesti. Osa vastaajista kertoi, että ei ole selvittänyt, mitä luomutuotanto vaatii. Ohjevideot ja tiedotusmateriaali voivat silloin toimia yrityksille sekä muille toimijoille johdatuksena, miten keruuuotteet, joiden kasvuympäristö täyttää luomutuotannon vaatimukset, on mahdollista hyödyntää luomulaatuksena.

Avainsanat Keruuuotteet, luomukeruuualue, luonnonmukainen tuotanto

Sivut 43 sivua, joista liitteitä 8 sivua

Degree Programme in Sustainable Development
Forssa

Author	Mervi Tiermas	Year 2019
Subject	How to Establish Certified Organic Wild Collection Areas in Finland	
Supervisors	Sanna Hakkarainen, Ulla-Maija Knuutti	

ABSTRACT

The aim of this Bachelor's Thesis was to survey the interest of Northern Ostrobothnia enterprises on purchasing and utilizing certified organic non-wood forest products (NWFPs) from Finnish forests. The thesis was commissioned by Maa-ja kotitalousnaiset (the Rural Women's Advisory Organization) and a Finnish expert organization ProAgria in Oulu. First, the aim was to create a survey for the enterprises of the area. Second, the aim was to develop a guide on how to establish a certified organic wild collection area in Finland.

The NWFPs can be marketed as organic products only when they are collected from officially certified organic wild collection areas. In Northern Ostrobothnia it could be possible to increase the number of certified organic wild collection areas. Through communication and informing about these areas, also the awareness of the organic wild collection of organic NWFPs can be increased.

The inquiry was conducted by a Webropol survey. 18 enterprises in the fields of natural products, food, restaurant and tourism businesses answered the survey of which 14 were interested in utilizing organic NWFPs. Many respondents were also interested in export business. The most common products mentioned by the respondents were wild berries like bilberry and wild herbs.

As a result of the survey, some enterprises conceive the organic certified NWFPs as equal as the conventional non-wood forest products collected from Finnish nature. Therefore, an enterprise's commitment to purchasing organic certified NWFPs would have to be clarified on a per-business basis. In addition, as some respondents were not familiar with the organic wild collection areas, the created guide serves well its purpose.

Keywords Non-wood forest products, organic certification, organic wild collection area

Pages 43 pages including appendices 8 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KERUUTUOTANTO	2
2.1	Keruutuotteet.....	2
2.2	Jokamiehenoikeudet ja luonnontuotteiden keruu	2
2.3	Metsien monikäyttö	3
2.4	Kaupallinen keruu	3
3	LUOMUKERUUALUEIDEN PERUSTAMINEN	5
3.1	Luomu laatujärjestelmänä	6
3.2	Lainsäädäntö ja ohjeistukset.....	6
3.3	Luomukeruualueen perustamisen edellytykset.....	7
3.4	Luomukeruualueella kielletyt ja sallitut tuotantopanokset.....	7
3.5	Keruualueen liittäminen luomuvalvontaan	9
3.6	Luomukeruualueen tarkastaminen ja maksut	10
3.7	Luomukeruuuotteiden ostajan velvollisuudet.....	11
3.8	Luomupoimijoiden ohjeistus.....	11
3.9	Luomukeruualueiden perustaminen Siikaisten kunnassa	12
3.10	Laajojen luomukeruualueiden mahdollisuudet	13
3.11	Metsään.fi-palvelu ja keruuuotanto	14
4	LUOMUKERUUTUOTTEIDEN MAHDOLLISUUDET	14
4.1	Luomun kysyntä kotimaassa ja ulkomailla.....	14
4.2	Kasvussa olevat megatrendit	15
4.3	Vienti ulkomaille.....	16
4.4	Arctic Birch ja koivunmahla.....	17
4.5	Jymy ja luomujäätelöt	17
4.6	Kiantama Oy ja luomumarjat	17
4.7	LAromit Oy ja villiyrtilt.....	18
5	TYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	19
6	KYSELY.....	20
6.1	Aineisto ja menetelmät	20
6.1.1	Näytteen muodostaminen ja aineiston kattavuus.....	21
6.1.2	Tutkimuksen rajaus ja kyselyn teemoitus	21
6.1.3	Kysymysten suunnittelu ja muotoilu	23
6.1.4	Kyselykutsulla tavoite ja hyöty näkyviin vastaajille.....	23
6.2	Tulokset.....	24
6.2.1	Luomukeruuuotteet kiinnostavat yrityksiä.....	24
6.2.2	Vaatimukset ja toiveet luomukeruuuotteille	26
6.2.3	Kehitystä ja tiedotusta luomukeruuualueista toivottiin	28
6.3	Tulosten tarkastelu, pohdinta ja johtopäätökset.....	28
7	OHJEMATERIAALI.....	31

7.1 Ohjemateriaalin tarve ja työkalun valinta.....	31
7.2 Tavoite ja kohderyhmä.....	31
7.3 Suunnittelu ja toteutus	32
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	35
LÄHTEET	37

Liitteet

Liite 1	Kysely
Liite 2	Video 1: Luomukeruualueiden sertifiointi ja vaatimukset – mikä luomukeruualue on?
Liite 3	Video 2: Luomukeruualueiden sertifiointi – miten?
Liite 4	Video 3: Luomukeruuotteiden mahdollisuudet – miksi keruualueen luomusertifiointi kannattaa?
Liite 5	Video 4: Luomu on valvottu järjestelmä – keruuotetoimijoiden roolit, vastuut & velvollisuudet

1 JOHDANTO

Luonnosta kerättyjen marjojen, sienten ja villiyrttien on helppo ajatella olevan luomua. Keruutuotteita voidaan myydä ja markkinoida luomuna kuitenkin vain koko tuotantoketjun kuullessa luomuvalvonnan piiriin ja kun tuotteet kerätään tarkastetuilta ja luomuvalvontaan liitetyiltä keruu-alueilta – luomukeruualueilta. Suomessa on maailman suurimmat luomusertifioidut keruualueet, vuonna 2016 jopa 40 prosenttia maamme pinta-alasta. (Helsingin yliopisto 2018). Sen lisäksi luomukeruun pinta-alaa olisi mahdollista lisätä koko Suomessa, kuten Pohjois-Pohjanmaalla. Luomukeruutuotteista voidaan jalostaa esimerkiksi elintarvikkeita, kosmetiikkaa tai koristemateriaalia.

Tämän opinnäytteen tarkoituksena oli tuottaa suunnitelma luomukeruualueiden perustamiseen opastavia ohjevideoita ja kirjallista tiedotemateriaalia varten sekä suunnitelma kyselystä, jolla kartoittaa Pohjois-Pohjanmaan yritysten, esimerkiksi elintarvike- ja luonnontuotealalla, raaka-ainetarvetta luomulaatuaisille keruutuotteille. Suunnitelmia hyödynnetään ProAgria Oulun ja Oulun Maa- ja kotitalousnaisten käytännön työssä. Opinnäytteen aihe valikoitui työharjoittelun kautta.

Selvitystyön tavoitteena on tuottaa työnantajalle tietoa siitä, onko Pohjois-Pohjanmaan alueen yrityksillä raaka-ainetarvetta luonnonmukaisesti tuotetuille keruutuotteille, ja jos kyllä, niin minkälaisia, kuinka paljon ja milloin kyselyyn vastanneet yritykset tarvitsevat luomuraaka-aineita. Ohjevideoiden tavoitteena taas on selkeyttää luomukeruualueiden perustamisen prosessia luonnontuote-, elintarvike-, ja matkailualan yrityksille sekä viljelijöille, maanomistajille ja kunnallisille päättäjille.

Tietoperusta koostuu luonnontuotealan julkaisuista, EU-lainsäädännöstä ja Eviran ohjeistuksista. Kirjallisuutta luomukeruualueista on vähän, mutta luonnontuotealaan liittyviä tutkimuksia ja kartoituksia sen sijaan on saatavilla. Ohjevideoiden suunnittelun perustana on erityisesti lainsäädäntö ja Eviran luomutuotannon ohjeistukset. Sen lisäksi tietoa on koottu myös erilaisista luonnontuotteisiin sekä luomukeruualueisiin liittyvistä seminaareista, joita on järjestetty eri puolilla Suomea syksyllä 2017 ja keväällä 2018.

2 KERUUTUOTANTO

2.1 Keruutuotteet

Luonnonkeruutuotteet ovat osa luonnon tuottamia ekosysteemipalveluja. Ekosysteemipalvelut voivat olla aineellisia tai aineettomia hyötyjä. Keruutuotteet ovat ekosysteemin tuotantopalveluja, eli luonnosta saatavia materiaaleja. (Haltia, Koistinen, Kniivilä, Lahti & Lilja-Rothsten 2016, 5.) Luonnonkeruutuotteita ovat esimerkiksi marjat, sienet ja yrtit ja erikoisluonnontuotteet kuten mahla, pettu, sammal ja jäkälä. Luonnontuotteet voivat olla luonnonvaraisia tai puoliviljeltyjä. (Ristioja 2018a, 8.) Osa keruutuotteista on jokamiehenoikeuksilla kerättäviä, kun taas erikoiskeruutuotteiden keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa.

2.2 Jokamiehenoikeudet ja luonnontuotteiden keruu

Jokamiehenoikeudet mahdollistavat esimerkiksi vapaan liikkumisen, tilapäisen yöpymisen metsässä, onkimisen, pilkkimisen ja tiettyjen luonnontuotteiden, kuten marjojen, sienten ja lehtivartisten kasvien keruun. Toiminnasta ei saa aiheutua haittaa maanomistajalle. Maanomistajan lupa tarvitaan esimerkiksi sammaleen, jäkälän, pihkan, mahlan ja kuusenkerkän keruuseen (taulukko 1). Jokamiehenoikeuksien puitteissa ei saa kulkea viljellyillä pelloilla tai pihapiirissä. Rauhoitettujen kasvien kerääminen on luonnonsuojelulailla kielletty. (Ympäristöministeriö 2012, 11, 83–87.)

Taulukko 1. Mitä jokamiehenoikeuksilla on luvallista kerätä?

Jokamiehenoikeuksilla kerättäviä	Maanomistajan luvalla kerättäviä
Marjat	Kuusen- ja männynkerkkä
Sienet	Pihka
Ruohovartiset kasvit (esim. voikukka, nokkonen)	Mahla
Pudonneet kävyt	Pakurikäätä
	Koivunlehti
	Sammal, jäkälä
	Puuvartiset kasvit (esim. mustikan lehti)
	Käpy

Luonnontuotteiden – esimerkiksi marjojen ja sienten – keruuta myyntiä varten saa tehdä yrityksiä varten jokamiehenoikeuksien puitteissa niiden keruutuotteiden osalta, joita on luvallista kerätä ilman maanomistajan lupaa (Ympäristöministeriö 2012, 84).

2.3 Metsien monikäyttö

Metsiin liittyvää yrittäjyyttä olisi mahdollista lisätä. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisemassa kansallisessa metsästrategissa 2025 kerrotaan luonnontuotteiden hyödyntämisessä olevan mahdollisuuksia uudenlaiseen liiketoimintaan sekä kasvuun. Keruutuotteita voidaan hyödyntää alkutuotannon lisäksi elintarvike- ja kosmetiikkateollisuudessa, sekä yhdistää niitä hyvinvointipalveluihin ja matkailuun. Kansallisen metsästrategian päämääränä on muun muassa metsien ”aktiivinen, taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä ja monipuolinen käyttö”. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015, 7, 15.)

Metsien monikäyttö tarjoaisi myös maanomistajalle mahdollisuuden olla edistämässä maaseudun elinkeinojen kehittymistä tarjoamalla omistamiinsa alueita mukaan luomukeruualueiksi. Metsänomistaja voisi hyötyä myös itse puuntuotannon osalta heikkotuottoisesta metsästä luomusertifiointin avulla enemmän. Ansaintamahdollisuuksia metsänomistajalle voisi olla esimerkiksi maanomistajan luvalla kerättävien tuotteiden osalta, kuten pakurikäävän, kuusenkerkän tai mahlan keruuna. Luomukeruualueilla monikäyttöä metsiin -seminaarissa 23.11.2018 nostettiin esiin metsänomistajan mahdollisuus esimerkiksi istuttaa pakuriymppejä koivikkoon. Muutaman vuoden jälkeen kasvaneet pakurikäävät voisi myydä niitä jalostavalle yritykselle ja se voisi siten tuoda metsänomistajalle lisätuloja. Lisää metsän luomusertifiointista maanomistajan toimesta on myöhemmin, ks. kohta 3.5, keruualueen liittäminen luomuvalvontaan.

Metsäsertifiointissa, kuten PEFC-sertifiointissa on mainittu metsien monikäyttömahdollisuuksien edistäminen. PEFC-metsäsertifiointin kriteerin 29 mukaan metsien monikäyttömahdollisuuksia tulee edistää. Kriteerissä huomioidaan niin hyvinvointi- ja virkistyskäyttö, kuten ulkoilureittien käytökelpoisuus ja metsästyksen ja riistanhoidon mahdollistaminen, kuin myös luomuluonnontuotteiden keruu. Indikaattoriksi luomuluonnontuotteiden keruun edistämiseksi on kirjattu keruualueiden luomukelpoisuutta koskevien julkisten tietojen välitys esimerkiksi viranomaisten kautta. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi sijaintitiedot alueista, joilla on mahdollisesti käytetty luomutuotannossa kiellettyjä lannoitus- ja kasvinsuojeluaineita. Julkinen tieto tarkoittaa tässä sellaisia kohteita, joissa kestävän metsätalouden rahoitusta koskevan lain (1094/1996) mukaisesti valtion tukemana on toteutettu metsänterveyslannoitusta ja juurikäävän torjuntaa. (PEFC Suomi 2014, 35.)

2.4 Kaupallinen keruu

Kaupallisesti tärkeitä luonnonmarjoja ovat mustikka ja puolukka. Myös lakkaa eli hillaa hyödynnetään elintarviketeollisuudessa, mutta lakkaa tuodaan paljon ulkomailta. Muita hyödynnettäviä luonnonmarjoja ovat muun

muassa karpalo, variksenmarja, juolukka, pihlajanmarja, mesimarja, metsävadelma ja tyrni. Muiden marjojen kohdalla kaupallinen hyödynnettävyys on pienempi, johtuen esimerkiksi niiden poiminnan vähäisyydestä – esimerkiksi karpalon satokauden alettua ulkomaalaiset poimijat ovat ehtineet jo poistua maasta. (Maaseutuvirasto 2017, 46-48.)

Luonnonsienistä kaupallisesti tärkein on herkkutatti, jota yleensä kerätään myyntiin eniten. Muita kaupallisesti hyödynnettäviä sieniä ovat esimerkiksi keltavahvero eli kanttarelli, korvasieni, haapa-, kangas-, ja karvarousku sekä suppilovahvero. (Maaseutuvirasto 2017, 50-51.)

Maaseutuviraston (2017) mukaan vuonna 2017 mustikkaa tuli myyntiin 3,6 miljoonaa kg, josta suurin määrä, eli 1,09 miljoonaa kiloa, tuli Oulu-Kainuun alueelta. Mustikkasadon arvioitiin olleen keskinkertainen, kun taas puolukkaa saatiin hyvin: 5,2 miljoonaa kg (taulukko 2). Lakkaa kerättiin myyntiin yli 221 500 kg, josta 87 % kerättiin Lapin alueelta, jossa sato oli erinomainen. (Maaseutuvirasto 2017, 7, 15.)

Taulukko 2. Luonnonmarjojen kauppaantulomäärät vuonna 2017 kolmen kaupallisesti yleisimmän marjan osalta.

Luonnonmarja	kg
Mustikka	3 617 137
Puolukka	5 243 354
Lakka	221 513

Luonnonmarjojen osalta poimintatuloja saatiin yhteensä 12,8 miljoonaa euroa, mikä oli vähemmän kuin edellisvuonna (18,4 miljoonaa euroa). Mustikasta kertyi poimintatuloja 6,6 miljoonaa euroa, puolukasta 4,6 ja lakasta 1,5 miljoonaa euroa. Määrät koskevat luonnonmarjoja eikä viljeltyjen puutarhamarjojen määriä ei ole otettu laskuihin mukaan Maaseutuviraston julkaisemassa tutkimuksessa. (Maaseutuvirasto 2017, 5, 8.)

Vuonna 2017 luomukeruualueilta kerättyä mustikkaa tuli myyntiin 824 968 kg, puolukkaa 292 416 kg ja lakkaa 129 889 kg (taulukko 3, s. 5). Luomumustikan ja -puolukan määrät olivat huomattavasti pienempiä edelliseen vuoteen verrattuna. Luomu- ja tavanomaisen marjan ostohinnat eivät juurikaan eroa toisistaan. (Maaseutuvirasto, 2017, 8, 35.) Näin ollen luomun lisäarvo syntyy tuotteita jalostamalla. Tuotteiden luomusertifiointi voi mahdollistaa laajemmat jakelukanavat esimerkiksi kansainvälisillä markkinoilla (Soult 2018).

Taulukko 3. Luomukeruualueilta kerättyjen luonnonmarjojen kauppantulomäärät vuonna 2017 kolmen kaupallisesti yleisimmän marjan osalta.

Luomuluonnonmarja	kg
Mustikka	824 968
Puolukka	292 416
Lakka	129 889

Kaupallisista poimijoista suurin osa on ulkomaalaisia poimijoita, jotka saapuvat Suomeen marjayritysten kutsumana satokauden ajaksi. Pieni osa poimijoista voi olla myös omatoimimatkailijoita. Vuonna 2017 kerätyistä luonnonmarjoista oli ulkomaalaisten poimijoiden keräämiä 75 %, joka tarkoittaa 6,8 miljoonaa kiloa. Ilman ulkomaalaisia poimijoita luonnonmarjojen keruu olisi huomattavasti vähäisempää. Ulkomaalaiset poimijat olivat aluksi enimmäkseen itäeurooppalaisia, mutta nykyään poimijoita saapuu eniten Thaimaasta. Luonnonsieniä keräävät sen sijaan eniten suomalaiset. (Maaseutuvirasto 2017, 37; Rantanen & Valkonen 2015, 146.)

Evira on julkaissut luomukeruuotteiden poimintaa ja keräystä varten ohjeet, joita poimija sitoutuu kirjallisesti noudattamaan (Evira n.d.a). Myös Arktiset Aromit on julkaissut vuonna 2013 poimijoille tarkoitetun ohjeituksen luomuluonnonmarjojen poiminnasta. Ohjetta on saatavilla ainakin kolmella eri kielellä: suomeksi, thaiksi ja venäjäksi. (Arktiset aromit. n.d.) Lisää luomukeruuotteiden poimintaohjeista on myöhemmin, ks. kohta 3.8, luomupoimijoiden ohjeistus.

3 LUOMUKERUUALUEIDEN PERUSTAMINEN

Suomen luonnosta kerätyt marjat ja yrtit on helppo mieltää luomuksi jollaisenaan, sillä Suomen luontoa pidetään yleisesti puhtaana. Jotta tuotetta voitaisiin markkinoida luomuna, täytyy sen olla sertifioitu. Luomu eli luonnonmukainen tuotanto on valvottu järjestelmä, jolla varmistetaan raaka-aineen luomutuotantoehtojen täyttyminen. Luomumerkityt tuotteet ovat tarkastettuja tuotantoketjun alusta loppuun, alkaen keruualueesta. (Helsingin yliopisto 2018.)

Suomessa on maailman suurin luomukeruuuala: 11,6 miljoonaa hehtaaria vuonna 2016. Suurin osa tästä sijaitsee Lapissa, sekä Koillismaalla ja Kainuussa. Tämä on kolmasosa koko maailman luomukeruualueista. Muualla maailmassa luomukeruualueita on muun muassa Sambiassa (6,7 milj. ha),

Intiassa (4,2 milj. ha) ja Namibiassa (2 milj. ha). Tilastoinnissa luomukeruu-alueiksi luetaan myös mehiläishoitoalueet, joka tarkoittaa pääosin villinä kasvavia luonnonalueita. (Ristioja 2018a, 24.)

3.1 Luomu laatujärjestelmänä

Luomu on laatujärjestelmä, jolla varmistetaan tuotannon luonnonmukaisuus ilman keinotekoisia lannoitteita ja torjunta-aineita. Luomualan yhteistyöjärjestö ProLuomun mukaan luomua suosivat kuluttajat pitävät luomua puhtaana, koska se ei sisällä torjunta-ainejäämiä tai lisäaineiden vähyiden vuoksi. (ProLuomu 2013.) Luomutilat ja luomuelintarvikkeiden valvontaan kuuluvat toimijat tarkastetaan joka vuosi. Valvonnalla pyritään varmistamaan ja lisäämään kuluttajien luottamusta luomutuotantoon. (Evira 2018a, 3; Evira 2018b, 3.)

Kuluttaja voi tunnistaa luomutuotteet luomusertifiointista kertovista merkinnöistä. Valmiiksi pakatuissa elintarvikkeissa, jotka ovat EU:ssa valmistettuja, tulee käyttää EU:n luomutunnusta Eurolehteä (kuva 1). Tunnuksen käyttäjän tulee kuulua luomuvalvontaan ja noudattaa sen käytön ohjeistuksia, mutta Eurolehden käytölle ei tarvitse hakea lupaa. (Evira 2016.) Muita luomusertifiointista kertovia merkkejä ovat esimerkiksi Luomuliiton Leppäkerttumerkki, ja Maa- ja metsätalousministeriön Aurinkomerkki, jota valvoo suomalainen viranomainen (Luomu.fi n.d.).

Kuva 1. Kuluttaja tunnistaa luomutuotteen sertifikaatista. EU:n luomutunnus on Eurolehti-merkki. (Evira 2016.)

3.2 Lainsäädäntö ja ohjeistukset

Luonnonmukaista tuotantoa ohjaa EU-lainsäädäntö, Neuvoston asetus 834/2007, johon sisältyy myös luonnonvaraisten kasvien ja niiden osien keruu kaupallisiin tarkoituksiin (Neuvoston asetus 834/2007, 2 artikla, kohta e). Asetuksen mukaan sallittujen ja kiellettyjen tuotantopanosten lisäksi luomutuotannon ehtoihin kuuluu myös sellainen keruutapa, joka ei aiheuta vahinkoa luonnolliselle elinympäristölle eikä lajien pysyvyydelle keruualueella (Neuvoston asetus 834/2007, 12 artikla, kohta 2).

Komission asetus 889/2008 velvoittaa valvontajärjestelmään hakeutuvaa toimijaa kuvaamaan toimintansa, kuten tuotantopaikan ja miten luomutuotannon vaatimukset täytetään. Asetuksen 70 artikla velvoittaa tietoihin sisällytettävän lisäksi kolmannen osapuolen antamat takeet, joiden avulla voidaan osoittaa luomutuotannon ehtojen noudattaminen. (Komission asetus 889/2008, 70 artikla, kohta 2.)

Asetukset määräävät vähimmäisvaatimukset elintarvikkeille ja maataloustuotteille, joita markkinoidaan luonnonmukaisesti tuotettuina. Suomessa ohjeistukset luonnonmukaiseen tuotantoon on määritellyt Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. Eviran ohjeistukset perustuvat EU-lainsäädäntöön. (Evira 2018a, 6.)

Eviran ohjeistus luonnonmukaisesta keruutuotannosta on uudistunut opinnäytetyön kirjoittamisen aikana ja ne on otettu käyttöön 26.6.2018. Elintarviketurvallisuusvirasto Evira on laatinut luomukeruualueiden perustamisesta ohjeistuksen julkaisussa Luonnonmukainen tuotanto 1, Yleiset ja kasvintuotannon ehdot (2018). Aiemmin ohjeet keruutuotannosta olivat omansa (Evira 2009). Ohjeistukset itse keruutuotannosta ja keruutuotteiden ostotoiminnasta ovat ohjeessa Luomutuotanto 3, Elintarviketuotannon ehdot (Evira 2018d). 1.1.2019 alkaen Evira on osa Eviran, Maaseutuviraston ja Maanmittauslaitoksen tietokeskuksen yhdessä muodostamaa Ruokavirastoa (Maa- ja metsätalousministeriö n.d.).

3.3 Luomukeruualueen perustamisen edellytykset

Luomukeruualueiden perustamisen edellytyksenä on yrityskentältä nouseva tarve etenkin laajojen keruualueiden ollessa kyseessä. Yritysten tarpeesta voidaan tehdä kartoitus. (Vuorela 2017.) Luomukeruuotteita voidaan hyödyntää raaka-aineina esimerkiksi elintarvike- ja kosmetiikkateollisuuden tarpeisiin. Luomukeruuotteet voivat olla myös ei-syötäviä ja sopia esimerkiksi koristekäyttöön – esimerkkinä luomujoulukuusi. (Heinonen 2018.) Luomukeruualueen hyödyntäminen myös matkailussa voi olla mahdollisuus.

Luomukeruualueen perustaminen ja ylläpitäminen on pitkäjänteistä työtä, joka edellyttää hyvää yhteistyöhalua kaikilta osapuolilta. Kun yritysten tarve luomukeruualueille on tiedossa, kokoaa keruualue selvittäjä yhteistyöverkoston, jonka kesken sovitaan toimintatavoista. (Vuorela 2017.)

3.4 Luomukeruualueella kielletyt ja sallitut tuotantopanokset

Luomukeruualueita voivat olla erilaiset luonnonvaraiset alueet, kuten metsät ja suot, sekä maatalousalueet kuten pellot ja pellon pientareet. Luomupeltojen osalta keruuta voidaan kohdistaa pellolla viljeltävän kasvin

lomassa luonnonvaraisesti kasvaviin kasveihin kuten rikkakasveihin. (Heinonen 2018.)

Luomukeruualueetta ei saa käsitellä kemiallisilla lannoitteilla tai torjunta-aineilla. Luonnonmukaisessa tuotannossa kiellettyjä tuotantopanoksia ovat esimerkiksi kemiallinen heinätorjunta, hirvien kartoittamiseen tarkoitetut hajusteet, kantokäsittely urealiuoksella ja kemiallisten lannoitteiden käyttö. (Evira. n.d.a.) Jos alueella on toteutettu luomuun soveltumattomia toimenpiteitä, voidaan alue liittää luomukeruualueeksi kolmen vuoden siirtymäajan jälkeen.

Kantokäsittelyllä torjutaan havupuissa leviävää ja puustoa lahottavaa tuhohosientä, joka aiheuttaa tuhoillaan taloudellisia menetyksiä. Juurikäävän leviämisen estämiseksi sitä tulee torjua 1.5. –30.11. välisenä aikana eteläisessä ja keskisessä Suomessa tehtävien havupuuhakkuiden yhteydessä. Juurikäävän torjuminen on säädetty Valtioneuvoston asetuksen 264/2016 mukaan pakolliseksi keskeisen ja eteläisen Suomen osalta (kuva 2, s. 9). Juurikääpä voidaan torjua esimerkiksi käsittelemällä kannot hakkuun jälkeen torjunta-aineella tai vaihtamalla puulajia lehtipuuksi uudistushakkuun jälkeen. Talviaikaan toimenpiteitä juurikäävän torjumiseksi ei välttämättä tarvitse tehdä, jos esimerkiksi lämpötila on alle 0 celsiusasta hakkuupäivänä. (Valtioneuvoston asetus juurikäävän torjunnasta 264/2016, Metsäkeskus 2016.)

Juurikääpä aiheuttaa eniten tuhoja eteläisemmässä Suomessa, ja on harvinaisempi pohjoisemmassa Suomessa, jossa torjuntavelvoitetta ei ole. Juurikääpä alkaa tuottaa ja levittää itiöitään, kun vuorokauden keskilämpötila nousee yli +5 celsiusasteen ja jatkaa sitä syksyn yöpakkasiin saakka. Lehtipuita juurikääpä ei vaivaa. Juurikäävän aiheuttama tuhoalue voi laajentua pohjoisemmaksi esimerkiksi ilmaston lämpenemisen vuoksi. (Luonnonvarakeskus 2013.)

Sisältää Maanmittauslaitoksen yleiskartan (1:1 milj.) 4/2018 aineistoa.

Kuva 2. Juurikäpää tulee torjua tietyin ehdoin eteläisessä ja keskisessä (sininen raja) Suomessa (Järvelä & Sankari 2018).

Luomutuotannossa sallittua on käyttää maanparannukseen tuhkalannoitetta sekä hakkuiden yhteydessä tehtävä kantokäsittely voidaan tehdä harmaaorvakasta valmistetulla kantokäsittelyaineella. (Evara n.d.a). Harmaaorvakasta valmistettua kantokäsittelyainetta valmistaa Suomessa esimerkiksi Verdera. Verderan valmiste sopii sekä koneelliseen että manuaalisesti tehtävään levitykseen. (Rotstop n.d.)

3.5 Keruualueen liittäminen luomuvalvontaan

Alueen liittämistä luomuvalvontajärjestelmään voi hakea kahdella tapaa:

- 1) Ns. perusmalli: alueen omistajan tai haltijan toimesta tai
- 2) Selvittäjämalli: keruualueselvittäjän toimesta.

Perusmallin mukaan esimerkiksi metsänomistaja itse voi liittää alueen luomutuotannon valvontajärjestelmään, jolloin hän täyttää vaadittavat lomakkeet ja ilmoittautuu valvontajärjestelmään itse. Luomukeruualueen valvontaa ja metsänomistajan keruutoimintaa valvoo ELY-keskus.

Selvittäjämallin mukaisesti keruualueselvittäjä voi liittää useita alueita luomuvalvontaan maanomistajien puolesta ja heidän suostumuksellaan. Näin on mahdollista perustaa laajempia yhtenäisiä luomukeruualueita, joita

usein tarvitaan kaupalliseen keruun järjestämiseen, kun tarvittavat raaka-ainemäärät ovat suuria. Keruualueselvittäjä ilmoittautuu alueensa ELY-keskukseen ja toimiessaan myös luomukeruuotteiden ostajana tulee tämän ilmoittautua myös Eviran valvontajärjestelmään. (Evira 2018a, 51.)

Keruualueen luomuvalvontaan ilmoittava toimija sitoutuu noudattamaan luomutuotannon ehtoja. Myös luomukeruualaan kuuluvan alueen omistaja tai haltija sitoutuu noudattamaan luonnonmukaista tuotantotapaa, mikä tarkoittaa, että luomutuotannossa kiellettyjä tuotantopanoksia ei käytetä. Muutoksista toiminnassa tulee ilmoittaa keruualueselvittäjälle. Maanomistajan itse ei tarvitse liittyä luomutuotannon valvontajärjestelmään, vaan sitoutumisesta luomutuotannon ehtoihin luomukeruualueeseen liitettävän alueen osalta tehdään kirjallinen sopimus. Sopimuksessa maanomistaja antaa keruualueen selvittäjälle luvan alueen liittämiseen valvontaan ja sitoutumisestaan luomutuotannon vaatimuksiin. Tämän sitoumuksen keruualueselvittäjänä toimiva taho liittää omaan luomusuunnitelmaansa. (Evira, n.d.b.)

3.6 Luomukeruualueen tarkastaminen ja maksut

Keruualueen liittämiseksi luomuvalvontaan tulee sen dokumentointi tarkastaa. Tarkastuksen pääpaino on luomutoimijan toimittamien suunnitelmien, hakemusten ja liitteiden asianmukaisuuden tarkastamisessa. (Evira 2018a, 52.) Keruualueesta koituvat kustannukset ovat Eviran vuoden 2018 hinnaston mukaan seuraavat:

- Luonnonmukaisen tuotannon rekisteriin merkitsemistä koskevan hakemuksen käsittely/toiminnanharjoittaja 110,0 €
- Luonnonmukaisen tuotannon tuotantotarkastuksen perusmaksu 140,0 €
- Valvontajärjestelmään kuuluvien muiden toimijoiden valvonta tunnilta 91,0 € (Evira n.d.c.)

Keruualeselvittäjän tekemänä keruualueiden liittäminen luomuvalvontaan voi kustannuksiltaan olla ensimmäisenä vuonna esimerkiksi seuraavanlainen tarkastuksen kestäessä kaksi tuntia:

$$110,0 \text{ €} + 140,0 \text{ €} + 2 \text{ h} \times 91,0 \text{ €} = 432 \text{ €}$$

Toimijan merkitseminen luomurekisteriin on kertaluontoinen. Tarkastuksen hinta on tuntiperusteinen. Keruuotteiden ostajat kuuluvat lisäksi elintarvikkeiden valvontajärjestelmään, jonka kustannus on 140,0 €/h. Toimijat tarkastetaan vuosittain. (Evira n.d.c.) Paikallinen ELY-keskus valvoo keruualueiden liittämistä luomuvalvontaan sekä metsänomistajan tai maatilan omaa keruuotantoa. Luomukeruuotteiden ostajat ja jalostajat kuuluvat Eviran valvonnan piiriin. (Honkanen 2018.)

3.7 Luomukeruuotteiden ostajan velvollisuudet

Luomukeruuotteiden ostajan tulee kuulua Eviran luomuelintarvikkeiden valvontaan. Valvontaan ilmoittaudutaan lomakkeella, jonka liitteenä tulee olla esimerkiksi toimijan oma luomusuunnitelma. Suunnitelmassa kuvataan muun muassa miten huolehditaan siitä, että luomutuotteet eivät sekoitu tavanomaisten tuotteiden kanssa, mutta siinä ei käsitellä hygieniaan liittyviä asioita. (Evira 2018b, 10.) Ilmoituksen liitteenä tulee olla myös kopia todistuksesta luomukeruualueen kuulumisesta luomuvalvontaan. Ostajalla tulee olla myös luomukeruualuekartat, jotka ELY-keskus on hyväksynyt. Tämän lisäksi keruuotteiden ostajan tulee ilmoittaa vuosittain keruuotteiden ostosta. (Evira 2018b, 41.)

Kun ostaja ilmoittautuu keruuotteiden ostotoiminnan luomuvalvontaan ensimmäistä kertaa, tulee se tehdä vähintään kaksi kuukautta ennen toiminnan aloittamista. Näin ensimmäinen tarkastus ehditään tehdä ajoissa, sillä tuotteita ei voi markkinoida luomuna ennen kuin toimija on saanut tarkastuksen myötä luomutodistuksen. (Evira 2018b, 41.)

Luomukeruuotteiden ostaja vastaa omassa toiminnassaan siitä, että luomukeruuotteet pysyvät erillään tavanomaisista keruuotteista. Vastaanotetuista ja eteenpäin välitetyistä luomukeruuotteiden määristä ja ajankohdista tulee pitää ostopisteissä asianmukaista kirjanpitoa. Kirjanpitoa on pidettävä myös poimijoista. (Evira 2018b, 42-44.)

Jos ostaja hyödyntää alihankkijoita, tulee hänen tehdä sopimus alihankkijan kanssa luomutuotannon lainsäädännön noudattamisesta sekä saada suostumus alihankkijalta tarvittavien tarkastusten tekemiseen. Alihankintana tehdyt toimenpiteet tulee kirjata myös luomusuunnitelmaan. (Evira 2018b, 42, 45.)

3.8 Luomupoimijoiden ohjeistus

Poimijoiden on sallittua luovuttaa luomukeruuotteita ainoastaan luomuvalvontaan kuuluvalle ostajalle. Luomupoimijan tulee sitoutua kirjallisesti luomupoimintaehtoihin, mistä huolehtii luomukeruuotteiden ostaja. Evira on tehnyt luomupoimintaehtoihin sitoutumisesta valmiiksi mallilomakkeen (kuva 3, s. 12).

luomusertifioidun raaka-aineen tarpeesta ja raaka-aineen saatavuuden turvaamisesta, jos yrityksen toiminta esimerkiksi laajenee. (Lanne 2018.)

Siikaisten kunnassa metsätaloutta ja metsien monikäyttöisyyttä pidetään tärkeänä. Yhteinen tahtotila on tärkeä julkisten alueiden käytöstä päätettäessä. Kunnan metsänhoitaja ja paikallinen yrittäjä tekivät tarvittavia selvityksiä, joita he esittivät kunnan päättäjille. Kunnassa päästiin yhteisymmärrykseen, että luomusertifiointi ei haittaa metsien virkistyskäyttöä tai talousmetsän hoitoa. Metsien luomusertifiointia varten tarvittiin poliittinen päätös, ja luomukeruualueeksi suunnitelluksi alueeksi valikoitui erityisesti virkistys- ja matkailukäytössä olevia talousmetsiä.

Luomukeruualueiden käytöstä Siikaisten kunta sopii kirjallisesti kiinnostuneiden yritysten kanssa. Toukokuussa vuonna 2018 kunnan luomusertifioituilla metsäalueilla toteutettiin ensimmäiset keruutalkoot, joissa kerättiin kuusenkerkkää paikallisen yrityksen tarpeisiin.

Jos luomukeruualueiden hyödyistä saadaan positiivista kokemusta, voi olla mahdollista, että Siikaisten kunnassa laajennetaan luomukeruualueita. Myös yksityisiä metsänomistajia voidaan mahdollisesti kannustaa mukaan luomukeruualueiden perustamiseen. (Lanne 2018.)

3.10 Laajojen luomukeruualueiden mahdollisuudet

Luomukeruualueiden perustamisen kansallinen toimintamalli Suomeen kehitettiin noin kaksikymmentä vuotta sitten 2000-luvun vaihteessa, kun luonnontuotealan yritykset olivat kiinnostuneita luomulaatuisesta luonnonmarjasta teollisessa mittakaavassa. Yhteistyössä toimivat 4H-liitto ja luomualan viranomaistahot, sekä mukaan sitoutettiin metsätalouden toimijat. Luomukeruualueiden selvittäjätahona toimi 4H-järjestö. Laajoja luomukeruualueita perustettiin tuolloin pilottitoimintana Lappiin, Koillismaalle ja Kainuuseen. Yksityisiä metsänomistajia tiedotettiin ja sitoutettiin mukaan metsänhoitoyhdistyksen avulla. Yksityinen metsätila pystyi ilmoituksellaan jäämään myös pois luomukeruualueen perustamisesta. Muut suuret metsänomistajatahot liittyivät mukaan erillisillä sopimuksilla. Lapin osalta laajat luomukeruualueet ovat säilyneet tähän päivään saakka. (Vuorela 2018, 3–4.)

Suomalaisissa metsissä käytetään vain vähän luomutuotantoon sopimattomia tuotantopanoksia, kuten kemiallista lannoitusta, verrattuna luomukeruualueiden kokonaisalaan ja pohjoisessa Suomessa juurikäävän torjuntavelvoitetta ei ole. Nämä tekijät osaltaan mahdollistavat laajojen luomukeruualueiden perustamisen ja ylläpitämisen. (Heinonen 2018, Valtioneuvoston asetus juurikäävän torjunnasta 264/2016, 1§.)

3.11 Metsään.fi-palvelu ja keruutuotanto

Suomen Metsäkeskuksen ylläpitämä Metsään.fi on sivusto, jossa on hyödynnettävissä Metsäkeskuksen ylläpitämää metsävaratietoa. Metsänomistaja tai muu toimija voi kirjautua sivustolle tunnistetusti ja kirjata omia tietojaan tai tarkastella metsäomaisuuttaan. Palvelu antaa metsänomistajille hoito- ja hakkuuehdotuksia, ja metsänomistaja voi lähettää palvelun kautta esimerkiksi metsänkäyttöilmoituksen tai Kemera-rahoitushakemuksia. Metsänomistaja voi antaa myös luvan haluamalleen metsätoimijalle nähdä hänen metsätietonsa, jolloin toimijalla on paremmat mahdollisuudet palvella metsänomistajaa. (Suomen Metsäkeskus 2017a.) Avointa metsätietoa on luettavissa myös ilman kirjautumista, mutta metsänomistajien henkilö- tai yhteystietoja ei ole sieltä saatavilla (Suomen Metsäkeskus 2017b).

Vuoden 2019 satokaudelle on suunniteltu otettavan käyttöön Metsään.fi-sivustolla lisätoiminto, jossa metsänomistaja kirjautuneena voi ilmaista halukkuutensa sitoutua luomukeruun ehtoihin. Poimijat ja ostajat voisivat tulostaa sivustolta jatkossa luomukeruualuekarttoja. Tulevaisuudessa sivuston avulla olisi myös mahdollista löytää yhteistyökumppaneita ollessaan kiinnostunut jonkin alueen hyödyntämisestä keruutuotantoon esimerkiksi luvanvaraisten keruutuotteiden, kuten koivunmahlan tai pakurikäävän osalta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018.)

4 LUOMUKERUUTUOTTEIDEN MAHDOLLISUUDET

Tässä kappaleessa esitellään luomun kysyntää ja kysynnän kasvua niistä tehtyjen tutkimusten pohjalta ja perehdytään vallitseviin megatrendeihin, kuten puhdas ja terveellinen ruoka, allergiavapaat ruoat (free from), premium-tuotteet ja luomu. Keruutuotteiden viennistä kerrotaan tarkemmin, kuten kohdemarkkinoista ja mikä merkitys luomusertifiointilla voi olla kansainvälisillä markkinoilla.

Keruutuotteista on mahdollista jalostaa tuotteita monipuolisesti, kuten elintarvikkeita, kosmetiikan raaka-aineita tai hyödyntää niitä koristekäytössä. Lopussa esitellään muutamia yrityksiä, jotka ovat menestyneesti jalostaneet luomusertifioiduista keruutuotteista erilaisia elintarvikkeita.

4.1 Luomun kysyntä kotimaassa ja ulkomailla

ProLuomun julkaiseman ja Maa- ja metsätalousministeriön rahoittaman selvityksen Katse Mahdollisuuksiin – Elintarvikevalmistajien näkemykset luomun tulevaisuudesta (2017) mukaan luomun kysynnän suunta on kasvava, mikä tarkoittaa kasvumahdollisuuksia myös suomalaiselle elintarvikealalle. Luomun kasvupotentiaali vaihtelee kuitenkin eri tuoteryhmien

kohdalla. Suomessa luomun myynti vähittäiskaupoissa ja käyttö ammatti-keittiöissä on lisääntynyt. Kansallinen tavoite luomun käyttöön julkisissa keittiöissä on 20 % vuoteen 2020 mennessä. (Kottila 2017, 3–5.) Myös luomuelintarviketoimijoiden määrä on kasvanut vuodesta toiseen: luomuelintarviketoimijoita oli vuonna 2016 Suomessa 697 kpl ja 742 kpl vuonna 2017 (Evira 2018c, 7).

Myös kansainvälisillä markkinoilla luomun kysyntä kasvaa ja vuonna 2015 globaalien markkinoiden arvo oli 81,6 miljardia US dollaria. Euroopan vähittäismarkkinoista luomua kulutettiin vuonna 2015 eniten Saksassa, Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Italiassa. Saksaan tuodaan jopa luomumaitoa, sillä luomun kulutus ylittää siellä tuotannon – tuotannon kasvusta huolimatta. Ranskassa taas halutaan ostaa selvästi eniten kotimaisia luomutuotteita. Kuluttajien syitä luomun ostamiseen on monia ja ne vaihtelevat maittain: esimerkiksi Saksassa kuluttaja suosii luomua ympäristön säästämisen vähentämiseksi ja eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi ja Aasiassa kuluttaja suosii luomua tapahtuneiden ruokaskandaalien vuoksi. (Kottila 2017, 6, 8.)

52 % eli yli puolet suomalaisista käyttää luomua säännöllisesti, mikä tarkoittaa muutamasta kerrasta viikossa yhteen kertaan kuukaudessa. Aktiivisimpia luomun käyttäjiä ovat 30–49-vuotiaat naiset ja lapsiperheet, mutta luomun kulutus on kuitenkin laajentunut tasaisemmin myös eri väestöryhmiin sitten vuonna 2015 toteutettuun kyselyyn verrattuna. (Kallinen, Saarnivaara & Salmenhaara 2017, 3.)

ProLuomun selvityksessä toteutetuissa elintarviketoimijoiden haastatte- luissa oli noussut esiin luomuraaka-aineen saatavuus yhtenä haasteena: luomusertifioidun raaka-aineen saatavuus tulee olla riittävää, jotta luomuun ”uskaltaa panostaa”. Selvityksessä mainittiin esimerkiksi luomuluonnontuotteiden tarjonnan olevan hajanaista. (Kottila 2017, 19.) Saman- suuntainen viesti ilmenee myös Helsingin yliopiston ja Ruralia-instituutin julkaisemasta selvityksestä: luonnontuotealan raaka-aineiden saatavuus, muun muassa niiden riittävä määrä ja laatu ja näiden vaihtelu aiheuttavat haasteita luonnontuotealan kasvulle (Rutanen 2018, 3). Luomukeruutuotteiden saatavuuteen vaikuttaa muun muassa vuosittain vaihtelevat sato- määrät. Merkittävimpiä luomukeruutuotteita ovat mustikka ja puolukka. Luomusertifioidun raaka-aineen saatavuutta parantaisi luomukeruualueiden lisääminen. (ProLuomu 2018.)

4.2 Kasvussa olevat megatrendit

Kansainvälinen kysyntä on aitoa ja suotuisaa Suomelle, sillä kansainväliset trendit sopivat suomalaisiin tuotteisiin. Keruutuotteet ovat tulevaisuudessa yksi Suomen tärkeimmistä vientikärjistä ja luomu viennin lähtöedellytys, ei vain lisäarvo tuotteelle. Menestyäkseen tulisi vientiin tähtäävän

tuotteen muun muassa sopia vähintään kahteen vallitsevaan trendiin. (Lilja 2017.)

Kansainvälisillä markkinoilla vallitsevia trendejä ja kysytyjä elintarvikkeita ovat muun muassa puhtaat, turvalliset ja terveelliset tuotteet, free from -tuotteet (esim. gluteeniton, laktoositon), luonnolliset ja luomutuotteet. Kysyntää on esimerkiksi terveellisille, lapsille ja iäkkäille henkilöille suunnatuille erikoistuotteille kuten välipaloille. (Soult 2017.)

Vientiin menevien luomutuotteiden luomusertifiointi ei kansainvälisillä markkinoilla välttämättä yksin riitä, vaan tuotteen tulisi vastata useampaan kulutustrendiin herättääkseen kuluttajien kiinnostuksen. Tällöin puhutaan luomu+ -tuotteista. (Kottila 2018, 20-21.)

4.3 Vienti ulkomaille

Helsingin Yliopiston ja Ruralia-instituutin toteuttaman verkkokyselyn mukaan vastanneista yrityksistä 36 % piti luonnontuoteraaka-aineiden luomusertifiointia erittäin tarpeellisena ja 23 % melko tarpeellisena, ja kommenttien mukaan sen merkityksen nähtiin kasvavan (Rutanen 2018, 16). Jo vuonna 1996 on kerrottu keruutuotteista eräitä kiinnostavia tuoteryhmiä vientiin olevan muun muassa marjat ja marjajalosteet, luomutuotteet ja metsäsienet (Vanhatalo 1996, 24). Lahdessa helmikuussa 2018 pidetyssä Luomukeruun mahdollisuudet -seminaarissa tuotiin vahvasti esille, että luomusertifioitu ja villi luonnontuote ovat Suomen vahvuuksia kansainvälisillä markkinoilla (ProLuomu 2018).

Keruutuotteet kiinnostavat kansainvälisillä markkinoilla, jossa tällä hetkellä arvostetaan puhtaita ja turvallisia elintarvikkeita. Tällaisia kohde-markkinoita ovat etenkin Aasian alueella nopeasti kasvavat ja kaupungistuvat alueet kuten Etelä-Korea, Japani ja Kiina. Suomalaiset tuotteet ovat hintatasoltaan usein kalliimpia, premium-tason tuotteita ja niitä markkinoidaan puhtaalla alkuperällä, jolloin luomusertifiointi tukee tuotteen luotettavuutta puhtaudesta ja turvallisuudesta. Tuotteiden on mahdollista päästä markkinoille myös ilman luomusertifiointia, mutta osaan jakelukanavista otetaan vastaan vain luomutuotteita. (Soult 2018.)

Kiinnostavia keruutuotteita vientimarkkinoilla ovat esimerkiksi metsämarjat, sienet ja sienijalosteet, villiyrtilit esimerkiksi mausteina ja osana muuta tuotetta sekä koivunmahla ja kuusenkerkkä. Tärkeää olisi tehdä selkeä ero kasvatetun pensasmustikan ja villimustikan välille, sillä ne eroavat toisistaan paljon esimerkiksi ravintoarvoiltaan. Suomalaiset keruutuotteet ovat ainutlaatuisia raaka-aineita puhtaan alkuperänsä, ravintoarvonsa ja makunsa vuoksi ja soveltuvat hyvin vientimarkkinoille. (Soult 2018.)

4.4 Arctic Birch ja koivunmahla

Pohjanmaalla toimiva Arctic Birch -yritys tuottaa luomukoivunmahlaa, josta suurin osa menee ulkomaanvientiin. Luomukoivunmahlan tuotanto alkoi muutama vuosi sitten siitä, kun italialainen asiakas otti alueella toimivaan marjayritykseen yhteyttä ja oli kiinnostunut tilaamaan koivunmahlaa. Asiakas kertoi, että jos raaka-ainetta olisi mahdollista saada luomuser-tifioituna, olisivat he valmiita tilaamaan sitä kaksinkertaisen määrän. (Snellman, 2018.)

Suuren tilauksen täyttämiseksi aktivoitiin alueen metsänomistajia, jotta haluttu mahlamäärä saataisiin kerättyä. Toimintamallissa keruualueselvit-täjä tekee selvitystyön keruualueiden luomukelpoisuudesta ja hoitaa luomuvalvontaan liittyvät asiat maanomistajien puolesta. Tätä varten yritys ja maanomistaja tekevät sopimuksen ja maanomistajat keräävät itse koivunmahlaa yritykselle.

Toiminnan jatkuessa tehtiin myöhemmin myös tarvittavia investointeja. Kerätyn koivunmahlan määrä on kasvanut vuosi vuodelta sekä kiinnostu-neita metsänomistajia on tullut joka vuosi lisää. Vuonna 2017 luomuser-tifioitua koivunmahlaa kerättiin 460 000 litraa. Helmikuussa vuonna 2018 on luomumahlankeruuksessa mukana noin 100 metsänomistajaa ja luomuser-tifioitua keruualaa on noin 3 000 hehtaaria. (Snellman, 2018.)

4.5 Jymy ja luomujäätelöt

Jymyn jäätelötehdas Auralla valmistaa luomujäätelöä. Yksi jäätelötehtaan mauista on mäntyjäätelö, joka oli Suomi 100 -juhlavuoden tuote. Mänty-jäätelön valmistusta on jatkettu myös juhlavuoden jälkeen. Jäätelö maus-tetaan suomalaisista, luomuser-tifioituista metsistä Karunassa kerätyillä männyn vuosikasvaimilla. Raaka-ainetta mäntyjäätelöön on mahdollista kerätä lähes ympäri vuoden. (Heikkilä, 2018.) Lisäksi Jymyn jäätelöissä käy-tetään myös muita luomukeruu-tuotteita, kuten luomupuolukkaa ja luomumustikkaa (Jymy, n.d.).

Vuonna 2018 Jymy aloitti luomujäätelöidensä viennin Aasiaan, kuten Sin-gaporeen ja Japaniin. Tuotteita myydään myös Britanniassa ja Saksassa, ja yrityksen aikomuksena on myös suunnata tuotteiden vientiä myös Etelä-Koreaan. (Ala-Siurua 2018.)

4.6 Kiantama Oy ja luomumarjat

Kainuussa, Suomussalmella toimiva Kiantama valmistaa marjoista puolival-misteita kosmetiikka-, luontaistuote- ja elintarviketeollisuuden tarpeisiin. Pääosin raaka-aineina ovat kotimaiset metsämarjat, mutta myös puutar-

hamarjat. Kiantama myy ja valmistaa muun muassa pakastemarjoja, mehutiivisteitä, NFC-mehuja, siirappeja, pyreitä ja soseita sekä kuivattuja marjoja. Kiantama valmistaa tuotteita myös kuluttajille tuotenimellä Bio-kia. (Vasunta 2018.)

Yritys hankkii vuosittain marjaraaka-ainetta 3,5 miljoonaa kilogrammaa, muun muassa mustikkaa, puolukkaa, variksenmarjaa, lakkaa, mansikkaa, karpaloa, tyrniä ja aroniaa, joista kolme viimeisintä ovat pääosin tuontiraaka-ainetta. Luomumarjaa yritys hankkii Pohjois-Suomesta, Kainuusta ja Koillismaalta sekä Länsi-Lapista. Lisäksi marjan keräämistä tavanomaisena yritys toteuttaa Länsi- ja Itä-Suomessa. (Vasunta 2018.)

Marjasadot vaihtelevat vuosittain, kuten myös yrityksen hankkiman luomumarjan määrä: esimerkiksi vuonna 2014 Kiantama hankki mustikkaa yli 1 600 000 kilogrammaa, josta luomun osuus oli noin miljoona kiloa. Vuonna 2015 luomumustikan määrä oli vain noin 200 000 kilogrammaa Pohjois-Suomessa saadun huonon marjasadon vuoksi, kun taas hankitun mustikan kokonaismäärä ei pudonnut lainkaan yhtä rajusti. Kerätyn luomumarjan määrää on saatu kasvatettua, kun yritys on vienyt poimijoita luomukeruualueille heikommasta marjavuodesta huolimatta. Tällöin yritys on kompensoinut poimijalle marjan hintaa riittävän poimijakorvauksen saamiseksi. Yrityksenä Kiantama on kiinnostunut luomukeruualueiden lisäämisestä Suomessa myös Pohjanmaalle sekä Etelä-Savoon ja Etelä-Karjalaan. Yrityksen ulkomaanviennistä luomumarjan osuus on lähes puolet – luomumarja on selkeästi vientituote, yritys kertoo. (Vasunta 2018.)

4.7 LAromit Oy ja villiyrteet

Pudasjärvellä toimiva LAromit Oy hyödyntää valmistamissaan tuotteissa erilaisia luomusertifioituja luonnon keruutuotteita, kuten kuusenkerkkää, islannin- eli isohirvenjäkälää ja erilaisia villiyrtejä. Yritys valmistaa erilaisia siirappeja sekä käyttää luomukeruuotteita luomuyrtiteessä. Yrityksen tuotteita viedään ulkomaanvientiin ja vähittäiskauppaan jälleenmyyntiä varten. Tuotteita myydään myös yrityksen omasta myymälästä Pudasjärvellä ja lisäksi yrityksellä on verkkokauppa. (Törmänen 2018.)

Yrityksen vientiasiakkaan mukaan luomusertifiointilla on suuri merkitys keskieurooppalaisille. Kysytyt luomukeruuotteet vaihtelevat paljon vuosittain. Kasvien keruu-aika on usein lyhyt, esimerkiksi yksi tai kaksi viikkoa vuodesta, jolloin tulisi kerätä raaka-ainetta koko vuoden raaka-ainetarpeisiin. Joka vuosi on usein puute jostakin raaka-aineesta. (Törmänen 2018.)

5 TYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyön aihe löytyi syksyllä 2017 Oulun Maa- ja kotitalousnaisissa tehdyn työharjoittelun kautta. Oulun Maa- ja kotitalousnaiset on ruoan, maaseutumaiseman ja yrityspalveluiden asiantuntijajärjestö. Maa- ja kotitalousnaisten järjestö on osa ProAgriaa. Organisaatiot ovat maaseudun elinvoimaisuutta ja kannattavuutta tukevia neuvontaorganisaatioita. Luomukeruuuotantoa ja keruualueiden perustamista koskeva selvitys- ja kehitystyö tukee esimerkiksi luonnontuote-, elintarvike-, ravintola-, ja matkailualan yrityksiä, joista moni voi olla etenkin maaseudulla toimivia. Luonnon keruuuotteiden hyödyntäminen ja jalostamisen erilaisiksi tuotteiksi kuten elintarvikkeiksi tai kosmetiikaksi tai luonnon tarjoamien mahdollisuuksien tuotteistaminen matkailu- tai virkistyskäyttöön voivat olla eräitä maaseutuelinkeinojen muotoja. Sellaisen yritystoiminnan edistäminen tukee maaseudun elinvoimaisuutta ja hyvinvointia. Metsien monikäyttö, kuten keruuuotteiden hyödyntäminen puun tuotannon lisäksi, voi tarjota myös metsänomistajalle lisäansaintamahdollisuuksia.

Keruuuotteet tarjoavat mahdollisuuksia niin pieneen kuin laajamittaiseenkin yritystoimintaan. Keruuuotteista jalostetut elintarvikkeet ovat myös hyviä vientituotteita kansainvälisille markkinoille, jossa arvostetaan terveellistä ja turvallista ruokaa. Luomusertifiointi tukee tuotteen tarinaa ja markkinointia puhtaalla alkuperällä, ja sertifiointi on tärkeä etenkin vientimarkkinoilla. Luonnontuotealalla kasvua ja keruuuotteiden hyödyntämistä rajoittava tekijä on raaka-aineiden saatavuus. Suomessa olisi esimerkiksi mahdollista lisätä luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään liitettyjä keruualueita ja siten tukea luomukeruuuotteiden saatavuutta tuotantoketjun alkupäässä.

Ensimmäisenä opinnäytetyön osana suunniteltiin Webropol-ohjelmalla toteutettava verkkokysely, jolla kartoitetaan Pohjois-Pohjanmaalla toimivien yritysten raaka-ainetarvetta luomukeruuuotteiden osalta. Minkälaisia lähtökohtia yrityksillä on hyödyntää luomusertifioituja raaka-aineita ja nimenomaan keruuuotteita, ja ollaanko alueella kiinnostuneita luomukeruuuotteista? Jos kyllä, niin mitä vaatimuksia yrityksillä on raaka-aineille: mitä keruuuotteita, kuinka paljon ja milloin yritykset niitä tarvitsevat? Suunniteltua kyselyä ja sillä kerättyjä tuloksia hyödynnetään ProAgria Oulun ja Oulun Maa- ja kotitalousnaisten kehitystyön suunnittelussa. Toimeksiantajan toteuttamalla kyselyllä kerättyä aineistoa hyödynnetään myös tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön toisena osana suunnitellaan luomukeruuualueiden perustamista ja luomukeruuuotantoa koskevat ohjemateriaali tiedotustyötä varten. Ohjemateriaalin suunnitelmaan sisältyy neljä videota ja kirjallinen tiedotemateriaali. Ohjevideot toteutetaan ProAgria Oulussa ja Oulun Maa- ja

kotitalousnaisissa hyödyntämällä suunnitelmaa. Videot toteutetaan haastattelemalla alan toimijoita, kuten valvovia viranomaistahoja, luonnontuotealan yritystä, keruualueselvittäjää, metsänomistajaa tai metsäpuolen organisaatiota sekä elintarvikeviennin asiantuntijaa. Ohjevideoilla on tarkoitus viestiä keruutuotannosta ja luomukeruualueiden perustamisesta ja siten edistää näiden toteutumista.

6 KYSELY

Kysely suunniteltiin toteutettavaksi verkkokyselynä Webropol-ohjelmaa varten. Kysely kohdistetaan potentiaalisille pohjoispohjanmaalaisille luomutuotteita valmistaville ja käyttäville yrityksille, kuten luonnontuotealan yrityksille, elintarvikejalostajille, ravintoloille sekä yrityksille erityisesti matkailukohteissa kuten Syötteellä ja Kuusamossa, ja jotka tiedetään tai joita pidetään potentiaalisina luomun käyttäjinä tai jalostajina. Verkkokyselyä varten suunnitellut kysymykset ovat raportin liitteessä 1.

Kyselyn tulokset jäävät työnantajalle. Tuloksien avulla työnantaja saa selville suuntaa-antavaa luomulaatuisten raaka-aineiden tarvetta keruutuotteiden osalta yleisesti Pohjois-Pohjanmaalla. Kysely antaa osviittaa siitä, onko yritys kentällä olemassa selkeä tarve luomukeruuotteille, minkä perusteella toimia esimerkiksi luomukeruualueen lisäämisestä voidaan suunnitella. Tuloksia hyödynnetään pohdinnassa, miten luomukeruuotannon edistämiseksi voisi toimia. Toimeksiantaja saa tuloksista esimerkiksi apuja luodessaan mahdollisuuksia verkostoitumiselle raaka-aineiden tuottajien ja ostajien välille.

6.1 Aineisto ja menetelmät

Kysely (liite 1) toteutettiin touko-heinäkuussa vuonna 2018. Kysely välitettiin yli 252 potentiaaliseen kohderyhmään kuuluvalle toimijalle, ja joista 71:lle toimeksiantaja lähetti kyselyn suoraan sähköpostitse. Kyselyä välitettiin yhteistyökumppaneiden tiedotuskanavien, kuten sähköpostilistojen ja Facebook-ryhmien kautta. Kysely avattiin ensimmäisen vastausajan päätyttyä vielä uudestaan uusien vastaajien tavoittamiseksi, ja kutsua kyselyyn lähetettiin muutamalle uudelle yritykselle sähköpostitse.

Toimeksiantajan toteuttamaan kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 18 kappaletta, joita kyselyn suunnitellut opiskelija hyödyntää myös opinnäytetyössään. Kysely avattiin vastaajien toimesta noin 100 kertaa.

Kysely oli kaikille avoin, mutta vastaajien antamista taustatiedoista – kuten yrityksen nimi ja vastaajan yhteystiedot – on nähtävissä, että kyselyyn vastanneet yritykset ovat todellisia.

Kyselyn vastaajiksi valikoituivat lähinnä sellaiset yritykset, jotka olivat lähtökohtaisesti kiinnostuneita luomusertifioitujen tuotteiden hyödyntämisestä, mikä oli odotettavissa. Joskin kyselykutsussa ilmaistiin myös sellaisen tiedon olevan tärkeää, jos yritykset eivät ole kiinnostuneita luomukeruuotteista. Todennäköisesti ei-kiinnostuneet yritykset ohittivat kutsuviestin eivätkä osallistuneet kyselyyn, sillä kielteisiä vastauksia ei neljää lukuun ottamatta ilmennyt.

6.1.1 Näytteen muodostaminen ja aineiston kattavuus

Sähköistä kyselyä suunniteltaessa ei usein ole mahdollista toteuttaa satunnaisotantaa. Jos kysely on julkisesti verkossa, missä kaikkien on mahdollista vastata kyselyyn, ei voida tietää, miten vastaajat ovat valikoituneet eli löytäneet tiensä kyselyyn. Koska vastaajien osallistuminen perustuu silloin vapaaehtoisuuteen, heidän omaan haluun, ei osallistuminen silloin ole satunnaista. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 71–72.)

Usein sähköisen kyselytutkimuksen yhteydessä tehtävän otannan sijaan muodostetaan näyte: kyselyyn lähetetään kutsu sähköpostitse, jolloin vastaajiksi halutaan henkilöitä, joilla on jokin suhde tutkittavaan asiaan. Näytteen muodostaminen muistuttaa tapaa, miten laadullisen tutkimuksen aineisto muodostuu. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 71–72.) Tämän sähköisen kyselytutkimuksen kohdalla vastaajiksi haluttiin mahdollisia keruuotteiden ja luomutuotteiden hyödyntäjiä (esimerkiksi raaka-aineina tai jalosteina), kuten luonnontuote-, elintarvike-, ravintola- ja matkailualan yrityksiä, joilla olisi mahdollisesti näkemystä siitä, onko luomusertifiointi keruuotteille tarpeellinen nimenomaan heidän omassa yritystoiminnassaan. Yritykset, joille kysely lähetettiin, tuli olla netistä saatavilla oleva sähköpostiosoite. Sähköpostiosoitteen puuttuessa muutamaan yritykseen otettiin yhteyttä puhelimitse sähköpostiosoitteen saamiseksi ja kyselyn lähettämiseksi.

Sähköisen kyselyn kohdalla tavoitteena on sisällöllinen relevanttius, mikä tarkoittaa kerätyn aineiston tarkastelua seuraavien kysymysten avulla: millainen joukko kyselyyn on vastannut ja mikä on heidän näkökulmansa tutkittavaan asiaan. Tuloksia analysoitaessa pyrittiin määrällisen edustavuuden sijaan tunnistamaan aineiston kattavuus suhteessa tutkittavaan asiaan. Kuinka kattava kerätty aineisto on ja mitä se ei kerro tutkittavan ilmiön kannalta. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 72.)

6.1.2 Tutkimuksen rajaus ja kyselyn teemoitus

Ennen kysymysten muotoilemista hahmoteltiin tutkittavaa asiaa ilmiönä:

- mistä tutkittava asia rakentuu, missä se tapahtuu

- mitä konteksteja tai asiayhteyksiä siihen liittyy
- mitkä ihmisryhmät ja toimijat ovat osa tutkittavaa kohdetta.

Tämän jälkeen tutkimus jaettiin eri aihealueiksi eli teemoitetaan. Teemoittamisen seurauksena tuli pohtia, mitkä aihealueet ovat tutkimuksen tiedon tarpeen kannalta perusteltuja. Lisäksi oli mietittävä, mitä asioita on kysyttävä esimerkiksi saadaksemme selville taustatietoja vastaajista. Nämä kysymykset ovat taustakysymyksiä, joiden avulla vastaajia voidaan erotella. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 34–35.)

Pohtimalla, mitä asioita kysytään yksiselitteisesti ja mihin aihealueisiin keskitytään syvemmin, rajattiin tutkimusalue, minkä jälkeen voitiin suunnitella kysymyksiä ja muotoilla itse kysely. Mitä valmiimmat vastausvaihtoehdot vastaajille kysymyksiin asetetaan, sitä paremmin tutkittava kohde täytyy tunnustaa, jotta kysymykset ja kyselyn rajausta suhteessa ilmiöön onnistuvat. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 34–35.)

Kysymykset lajiteltiin kolmeen teemaan:

- 1) vastaajien taustatiedot
- 2) luomuraaka-aineiden ja jalosteiden hyödyntäminen tällä hetkellä
- 3) luomukeruuotteiden hyödyntäminen ja vaatimukset raaka-aineelle

Vastaajien taustatietojen perusteella on mahdollista analysoida miten vastaajat ovat valikoituneet, minkä tyyppiset ja kokoiset yritykset ovat kiinnostuneita luomukeruuotteiden hyödyntämisestä. Taustatiedoissa kysyttiin myös yrityksen kiinnostusta vientiin (liite 1, kysymys 5), millä on yhteys luomukeruuotteisiin: luomusertifiointi voi olla usein tärkeä kansainvälisillä markkinoilla.

Kartoittamalla vastaajien luomuraaka-aineiden tämänhetkistä hyödyntämistä ja vertaamalla sitä vastaajien kertomiin tulevaisuuden suunnitelmiin, saadaan viitteitä yritysten aikeista hyödyntää luomukeruuotteita. Tarkastellaan, onko yritysten vastausten välillä nähtävissä yhteneväisyyksiä ja voidaanko niiden perusteella tehdä yleistyksiä. Esimerkiksi luomusertifioitun raaka-aineen tai jalosteiden tämänhetkisellä hyödyntämisellä ajateltiin kyselyä suunniteltaessa olevan yksi tekijä, joka voisi viitata potentiaaliin hyödyntää myös luomukeruuotteita muiden luomuraaka-aineiden tai -jalosteiden lisäksi. Jos yritys ei valmista luomusertifioituja jalosteita tai tuotteita, voi olla mahdollista, että yrityksellä ei ole tarvetta luomusertifioidulle keruuotteellekaan.

Tämän kyselyn tutkimuskysymykset ja teemat keskittyivät selvittämään minkälaisia lähtökohtia Pohjois-Pohjanmaalla toimivilla yrityksillä on luomukeruuotteiden hyödyntämiseen (tai onko niitä – esimerkiksi luomusertifioitujen raaka-aineiden tai jalosteiden hyödyntäminen ennestään ja kiinnostus siihen, sekä vientimarkkinoille suuntautuminen) ja ovatko yritykset kiinnostuneita juuri luomukeruuotteiden hyödyntämisestä ja jos

kyllä, mitä vaatimuksia heillä on raaka-aineille (missä muodossa, kuinka paljon, milloin).

6.1.3 Kysymysten suunnittelu ja muotoilu

Taustakysymyksiä sisällytettiin kyselyyn sen mukaan, mitä vastaajista todella on tarpeen tietää vastaajatyypin erottelemiseksi. Kysymysten valitsemista arvioitiin: saadaanko kysymysten avulla kerättyä haluttua tietoa. Kyselyn kysymykset muotoillaan niin, että ne ovat helposti ymmärrettäviä, luontevia vastata ja kyselyn kokonaisuus toimii. Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu, täytyy sellaiset kysymykset muotoilla uudestaan tai jättää pois siitä huolimatta, että se olisi tutkijalle kiinnostava tai tärkeä kysymys. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 36.)

Peräkkäisten kysymysten vastaustapa kannattaa muotoilla samankaltaiseksi kyselyn vastaajien opastamiseksi, mikä auttaa myös rytmittämään kysymystyyppien vaihtelua. Kysymystyyppien liian suuri vaihtelevuus voi tehdä kyselystä raskaan vastata ja lisätä virheitä. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 38.)

Tutkimuksen mukaan kysymysten eristäminen sähköisessä kyselyssä esimerkiksi eri sivuille saa vastaajan käyttämään kysymykseen enemmän aikaa vastaamiseen. Jos taas kysymykset ovat peräkkäin samalla sivulla, ja mitä lähempänä ne toisiaan ovat, sitä helpommin vastaajat liittävät kysymykset sisällöllisesti toisiinsa. Eristämällä kysymys omalle sivulleen saadaan vastaaja perehtymään siihen paremmin. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 45.)

6.1.4 Kyselykutsulla tavoite ja hyöty näkyviin vastaajille

Kyselykutsun eli tässä tapauksessa kyselyn saateviesti täytyy muotoilla niin, että se houkuttelee vastaajat osallistumaan kyselyyn: kysely on kiinnostava ja mielekäs. Vastaajille kerrotaan joko saateviestissä tai itse kyselyssä, mistä on kyse, mikä on kyselyn tavoite ja saavutettava hyöty ja keitä kyselyyn toivotaan vastaajiksi. Erittäin tärkeää on huomioida myös tutkimuksen etiikka: vastaajille kerrotaan riittävästi tietoa myös siitä, miten aineistoa käytetään, ketkä sitä käyttävät, miten aineistoa säilytetään ja miten se anonymisoidaan. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 40–41, 73.)

Jos kyselyyn kutsutaan vastaamaan jossakin sähköisessä verkostossa, esimerkiksi nettisivulla (anonyymi kutsu), täytyy harkita, mitä taustakysymyksiä kyselyyn tarvitaan vastaajaryhmien analysoimiseksi. (Karjalainen & Ronkainen 2008, 74.)

Koska kyselyn yhtenä tavoitteena oli selvittää, onko yrityksillä olemassa tarvetta luomusertifioituille keruutuotteille vai ei, haluttiin vastaajiksi

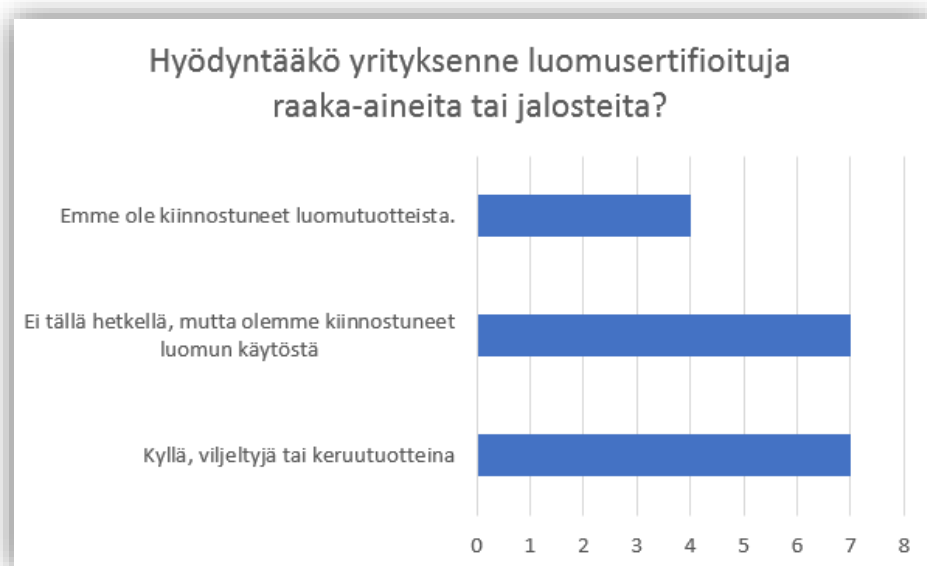
myös sellaisia yrityksiä, jotka voivat myös kertoa, jos eivät pidä keruutuotteiden luomusertifiointia tarpeellisena. Kyselyn saateviestissä kannustettiin kertomaan myös tämä näkökulma ja myös näitä vastauksia pidettävän tärkeinä.

6.2 Tulokset

Kyselyn vastausten perusteella saatiin tietoa siitä, mikä on alueen yritysten tarve luomukeruutuotteille. Yritysten vastaukset kertovat, minkälaiset lähtökohdat heillä on luomusertifioidun raaka-aineen hyödyntämiseen, mitä raaka-aineita he tarvitsevat, milloin ja kuinka paljon. Vastaukset kertovat myös, mitkä ryhmät ovat ottaneet osaa kyselyyn, esimerkiksi millaiset yritykset luomukeruutuotteista ovat mahdollisesti kiinnostuneet.

6.2.1 Luomukeruutuotteet kiinnostavat yrityksiä

Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 18 yritykseltä. Vastajat olivat pääosin kiinnostuneita luomusertifioiduista keruutuotteista: vastaajista yhteensä 14 hyödynsi jo tällä hetkellä luomusertifioituja raaka-aineita tai jalosteita tai oli kiinnostunut niiden hyödyntämisestä (kuva 4). Vastaajista seitsemän kertoi hyödyntävänsä jo tällä hetkellä luomusertifioituja raaka-aineita tai jalosteita joko viljeltyinä tai keruutuotteina. Yrityksistä seitsemän ei hyödyntänyt luomutuotteita tällä hetkellä, mutta kertoi olevansa kiinnostunut siitä. Vastaajista neljä kertoi, että ei ole kiinnostunut luomusertifioitujen raaka-aineiden tai jalosteiden hyödyntämisestä.

Kuva 4. Vastanneista yrityksistä yhteensä 14 oli kiinnostunut luomukeruutuotteiden hyödyntämisestä.

Yksi yrityksistä perusteli kielteistä vastaustaan sillä, että ei tee luonnontuotteiden jatkojalostusta. Muita vastaajien mainitsemia syitä siihen, että ei näe keruutuotteiden luomusertifiointia tarpeellisena, oli raaka-aineiden alkuperän ja ”puhtauden” tunteminen hyvin yrityksen tehdessä keruuta itse tai ostaessa keruutuotteita koulutetuilta, paikallisilta ja siten tutuilta poimijoilta. Keruualueen luomusertifiointia pidettiin myös kalliina.

Vastaajat koostuivat pääosin luonnontuote- ja elintarvikealan yrityksistä (kuva 5). Vastaaajiin lukeutui lisäksi myös kaksi ravintola-alan ja kolme matkailualan yritystä sekä yksi maatila ja koulutuksen tarjoaja (vastausvaihtoehto muu). Moni vastaajista toimi usealla toimialalla – kysymyksessä oli mahdollista valita useita vastausvaihtoehtoja.

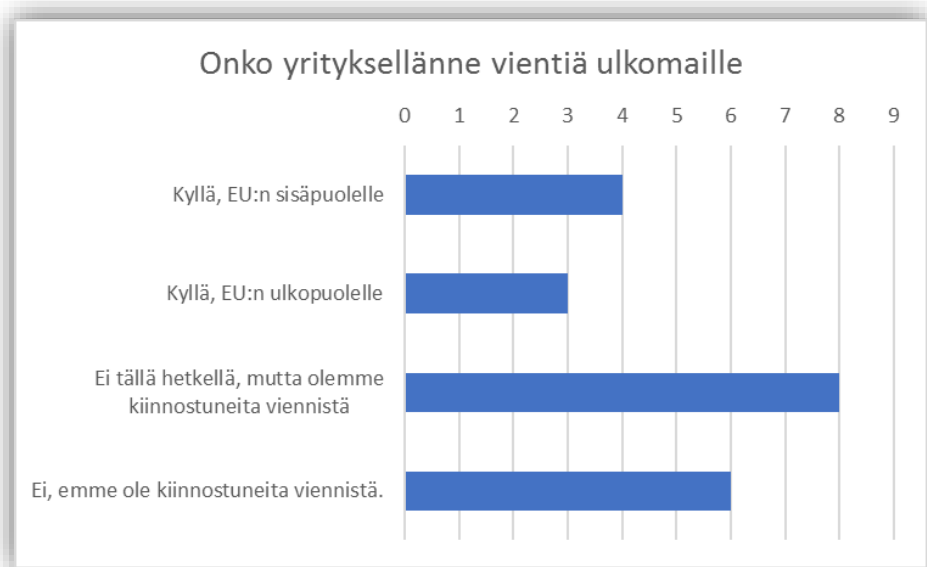
Yritysten toimialaa tarkasteltaessa huomattiin, että erityisesti elintarvike- ja luonnontuotealan yritykset olivat kiinnostuneita luomukeruuotteiden hyödyntämisestä, kun taas kaksi ravintola- ja matkailualan yritystä eivät olleet kiinnostuneita luomusertifiointista. Yksi kolmesta matkailualan yrityksestä kertoi kuitenkin kokemuksestaan, että etenkin ulkomaalaiset vierailijat ”haluavat luomua”. Koska kyselyyn vastasi vain kaksi ravintola- ja kolme matkailualan yritystä, ei tästä vielä voida tehdä yleistystä valtaosaan näiden alojen yrityksistä.

Kuva 5. Vastaajat koostuivat pääosin luonnontuote- ja elintarvikealan yrityksistä.

Vastanneiden yritysten koko vaihteli yritystoimintaa suunnittelevista ja alle yhden henkilön työllistävistä yrityksistä kymmenien henkilötyövuosien kokoluokan yrityksiin.

Vastaajista neljällä yrityksellä oli vientitoimintaa EU:n sisä- ja/tai EU:n ulkopuolelle. Kahdeksalla yrityksistä ei ollut tällä hetkellä vientitoimintaa ulkomaille, mutta vastasivat olevansa kiinnostuneita viennistä. Vastaajista kuusi ei ollut kiinnostunut viennistä (kuva 6). Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto.

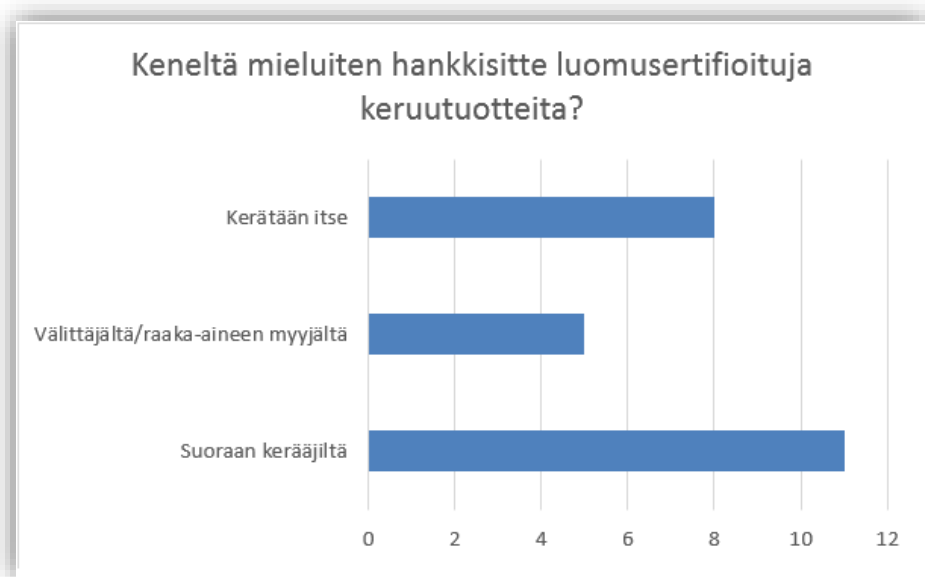

Kuva 6. Ulkomaanvienti kiinnosti useita kyselyyn vastanneita yrityksiä.

6.2.2 Vaatimukset ja toiveet luomukeruuotteille

Eniten haluttuina keruuotteina mainittiin metsämarjat (7 vastaajaa), kuten mustikka sekä villiyrtilit (3 vastaajaa). Muita mainittuja keruuotteita olivat esimerkiksi pakurikäpää, koivunlehti, kuusenkerkkä ja sienet. Haluttu laatu vaihteli keruuotteen mukaan: keruuotteita tahdottiin sekä tuoreena että pakastettuna tai kuivattuna. Myös määrät vaihtelivat alkaen ”pienemmistä määristä” satoihin sekä tuhansiin kilogrammoihin ja jopa 0,5–1,0 miljoonaan kilogrammaan saakka. Kysymykseen sai vastata vapaamuotoisesti, joten vastauksen tarkkuus jäi vastaajan harkittavaksi ja vastaukset vaihtelivat paljon keskenään. Kysymykseen vastasi 14 luomukeruuotteiden hyödyntämisestä kiinnostunutta yritystä.

Yritykset kertoivat mieluiten hankkivansa luomusertifioituja keruuotteita ostamalla suoraan kerääjiltä (11 vastausta) ja keräämällä itse (8 vastausta). Viisi yritystä ostaisi myös välittäjältä kuten raaka-aineen myyjältä tai jalostajalta (kuva 7, s. 27). Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto. Kysymykseen vastasi 14 luomukeruuotteiden hyödyntämisestä kiinnostunutta yritystä.

Kuva 7. Yritykset hankkisivat luomukeruutuotteita mieluiten kerääjiltä.

Moni yritys, joka kertoi tekevänsä keruuta tällä hetkellä myös itse, hyödynnäisi annettujen vastausten perusteella kerääjiä mielellään tämän hetkistä tilannetta enemmän. Osa yrityksistä ilmaisi vastauksissaan, että ei ehdi itse keräämään kaikkia tarvitsemiaan raaka-aineita ja haluaisi hankkia niitä esimerkiksi kerääjien kautta.

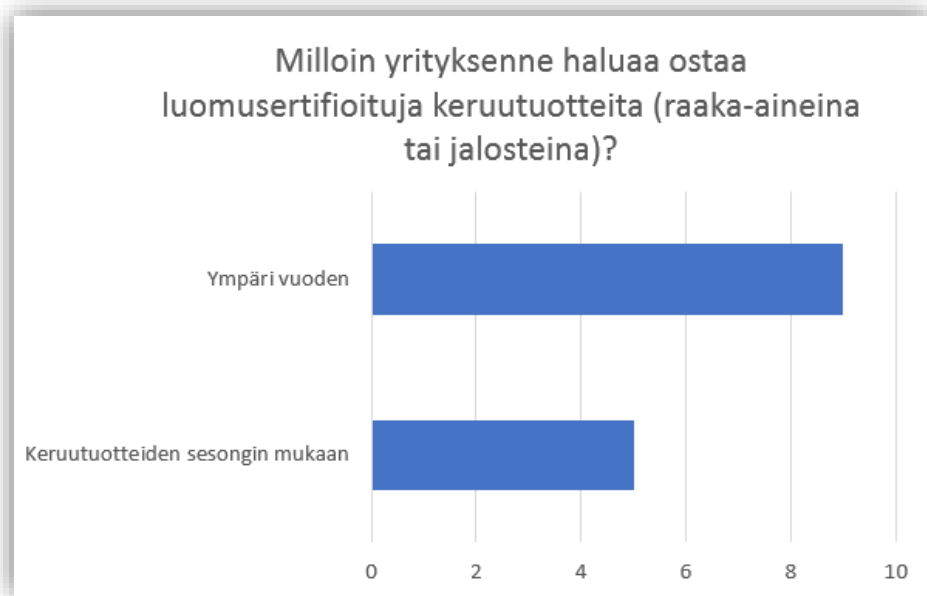
Jo nyt kerääjien saaminen on hankalaa ja itse en jouda (myös muuta yritystoimintaa) kaikkea keräämään.

Kyselyyn vastannut yritys

Raaka-aineita ostettiin myös kaupasta. Vastauksissa ilmeni kiinnostusta hankkia keruutuotteita ostamisen sijaan esimerkiksi omasta metsästä keruuta itse toteuttaen. Kyseisessä tapauksessa luomutuotannon vaatimuksia luomukeruutuotteiden keräämiseksi ei oltu vielä selvitetty.

Yhdeksän luomukeruutuotteista kiinnostunutta yritystä haluaisi ostaa luomukeruutuotteita ympäri vuoden ja viisi yritystä keruutuotteiden sesongin mukaan (kuva 8, s. 28). Mitä keruutuotteiden sesongilla tarkoitettiin, vaihteli yrityskohtaisesti kevästä syksyyn.

Kuva 8. Moni vastanneista yrityksistä haluaisi keruutuotteita ympäri vuoden.

6.2.3 Kehitystä ja tiedotusta luomukeruualueista toivottiin

Osa vastaajista kertoi tekevnsä luomukeruualueiden selvitystyötä oma-toimisesti, sillä selvitettyjen keruualueiden hinta oli koettu tällä hetkellä korkeaksi. Asiaan toivottiin kehitystä, sillä kiinnostusta olisi tulevaisuudessa myös jo olemassa olevien keruualueiden hyödyntämiseen. Vastauksissa toivottiin organisoitua luomukeruualueiden perustamista, mikä lisäisi samalla tietoisuutta ja kiinnostusta niin maanomistajien kuin kerääjien keskuudessa ja helpottaisi siten jatkojalostusta tekevien yritysten työtä. Vastauksissa ilmaistiin kiinnostusta kyselyyn liittyvän selvitystyön tuloksiin ja mahdollisiin jatkotoimenpiteisiin.

6.3 Tulosten tarkastelu, pohdinta ja johtopäätökset

Vastanneiden yritysten määrä (18 kpl) oli hyvä, vaikka ei täysin kattava. Tulosten perusteella voidaan huomata, että luomusertifioidut keruutuotteet kiinnostavat Pohjois-Pohjanmaalla toimivia yrityksiä. Kiinnostuneiden yritysten osuus ei kuitenkaan suoraan vastaa kiinnostuksen jakautumista koko yrityskentällä, sillä kyselyn vastaajat ovat todennäköisesti jo lähtökohtaisesti olleet kiinnostuneita luomukeruuotteiden hyödyntämisestä. Kyselyn tuloksista voidaan kuitenkin nähdä, että kiinnostusta luomusertifioitujen keruutuotteiden hyödyntämiseen tai tuottamiseen on yritysten keskuudessa olemassa ja lisätiedolle aiheesta on tarvetta.

Yritysten tässä kyselyssä kenties yllättäväkin kiinnostus ulkomaanvientiin antaa viitteitä siitä, että keruutuotteiden luomusertifioinnilla voisi todella

olla merkitystä: luomusertifiointi voi avata paremmat mahdollisuudet vientimarkkinoilla.

Vastanneet yritykset kertoivat hyödyntävänsä mielellään tämän hetkistä enemmän myös kerääjiä. Useilla luomukeruuotteista kiinnostuneista yrityksistä raaka-aineen tarve on ympärivuotinen, ja osa vastaajista kertoi, että ei ehdi keräämään kaikkea tarvitsemaansa raaka-ainetta itse. Raaka-aineiden lyhyt keruu-aika ja kerääjien aktivointi ovatkin luonnontuotealalla valitettavan yleisiä ja tiedossa olevia haasteita, jotka ilmenivät myös tämän kyselyn vastauksissa.

Vastanneista yrityksistä suurin osa oli elintarvike- tai luonnontuotealan edustajia, jotka vaikuttivat yrityksistä eniten kiinnostuneilta luomukeruuotteiden hyödyntämiseen. Voidaan pohtia, voisivatko myös ravintola- ja matkailualan yritykset hyötyä luomukeruualueista – esimerkiksi tuotteistamalla luomuvalvontaan liitettyä aluetta matkailukäyttöön tai saada imago-hyötyä nostamalla ympäröivän luonnon puhtauden esiin sertifiointin avulla. Koska kyselyyn vastasi vain kaksi ravintola- ja kolme matkailualan yritystä, ja joista vain yksi oli kiinnostunut luomukeruuotteista, ei tästä vielä voida tehdä kattavaa yleistystä näiden alojen yritysten kiinnostuksesta luomukeruuotteisiin.

Ravintola- ja matkailuyritysten kielteiset vastaukset antavat kuitenkin viitteitä syiden pohtimiseen: eivätkö yritykset koe ”virallisia” luomukeruualueita eli luomuvalvontaan liitettyjä keruualueita yritystoiminnalleen tärkeänä – onko esimerkiksi villi, mutta jäljitettävä alkuperä tärkeämpi kriteeri luomun sijaan. Olisiko tarvetta tiedotukselle, miten luomukeruualueita voi hyödyntää monipuolisemmin, tai miten viestiä asiakkaille, jos yrityksen käytettävissä on luomukeruualueita? Jos yrityksen asiakaskunta taas ei ole kiinnostunut luomusta eikä luomusertifiointi siten tuo lisäarvoa yritykselle, on tilanne silloin eri. Luomun kysyntä on kuitenkin kasvussa, joten tulevaisuutta ajatellen tämä voisi olla hyvä ottaa huomioon.

Tulosten perusteella ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä luomukeruualueiden perustamisesta, mutta työ toimii esiselvityksenä. Luomusertifiointista kiinnostuneita yrityksiä on tiedossa myös kyselyyn vastanneiden lisäksi, mutta jostain syystä ne eivät ottaneet osaa tähän tai kysely ei niitä tavoittanut. Pohjoispohjanmaalaisten yritysten lisäksi alueen keruuotteita voivat hyödyntää myös toimipaikkanaan jotain muuta aluetta pitävät yritykset. Näitä yrityksiä ei kuitenkaan kutsuttu tähän kyselyyn vastaajiksi, vaan ensisijaisena kohderyhmänä haluttiin pitää pohjoispohjanmaalaiset yritykset.

Tuloksiin on voinut vaikuttaa, onko ymmärretty mitä luomusertifioituja keruuotteita koskevilla kysymyksillä tarkoitettiin, eli onko esimerkiksi ymmärretty vastatessa eroa luomulaatuisen ja ns. tavanomaisen keruuot-

teen kohdalla. Mahdollinen väärinkäsitys on voinut vaikuttaa kyselyn tuloksiin, sillä osa yrityksistä vastasi luomua käsitteleviin kysymyksiin, vaikka kertoi kommenteissa, että luomusertifiointi ei ole heidän yritykselleen merkityksellinen. Kyselyn vastauksia analysoitaessa sellaiset vastaukset eroteltiin pois niiden vastaajien joukosta, jotka selkeästi olivat kiinnostuneita luomukeruuotteista.

Valitessaan kysymyksessä 6 *Hyödyntääkö yrityksenne luomusertifioituja raaka-aineita tai jalosteita?* vaihtoehdon d) *Emme ole kiinnostuneet luomutuotteista. Miksi ei?* päättyi kysely vastaajan kohdalla siihen. Kyselyssä oli kuitenkin mahdollista jatkaa vastaamista, jos valitsi esimerkiksi vaihtoehdon a) *Kyllä, viljeltyjä*, vaikka yritys ei olisikaan ollut kiinnostunut keruuotteiden luomusertifiointista. Tällöin yrityksen oli mahdollista vastata myös haluttuja luomukeruuotteita koskeviin kysymyksiin.

Näkyvämpi painotus vastausohjeissa olisi voinut ehkäistä väärinkäsitystä. Toisaalta liian pitkät tai monimutkaiset vastausohjeet olisivat voineet karkottaa vastaajia tai ne olisi voitu jättää epähuomioon joka tapauksessa. Yksi vaihtoehto olisi ollut lisätä erillinen kysymys nimenomaan luomusertifioitujen keruuotteiden hyödyntämisestä, esimerkiksi seuraavaan tapaan:

Hyödyntääkö yrityksenne **luomusertifioituja keruuotteita** raaka-aineina tai jalosteina?

- a) Kyllä
- b) Ei, mutta olemme kiinnostuneet luomusertifioitujen keruuotteiden hyödyntämisestä
- c) Ei, emme pidä keruuotteiden luomusertifiointia tärkeänä.

Kyse voi olla myös siitä, että ei mahdollisesti pidetä merkittävää eroa luomun ja tavanomaisen raaka-aineen niin selkeästi juuri keruuotteiden kohdalla. Tiedetäänkö, että luonnosta kerätty ei ole automaattisesti luomua – tämä vaatisi lisäselvitystä. Yritysten sitoutuminen luomuraaka-aineiden ja -jalosteiden hyödyntämiseen tulisi selvittää yrityskohtaisesti.

Kyselyyn vastaajat olivat Pohjois-Pohjanmaalla toimivia yrityksiä, joten saatua aineistoa ei voida suoraan soveltaa muille alueille. Toki oletettavaa on, että myös muualla Suomessa on esimerkiksi luonnontuotealan yrityksiä ja luomuelintarvikkeiden jalostajia, jotka voivat tarvita luomukeruuotteita esimerkiksi osaksi muita tuotteita. Tarve tulee kuitenkin selvittää, sillä raaka-aineita ostavat yritykset ovat se taho, joka vastaa luomukeruualueiden perustamista varten tehtävän selvitystyön ja ylläpitämisestä koituvista kustannuksista – joko ostamalla luomukeruualuekarttoja keruualueeselvittäjältä tai muutoin, sopimuksesta riippuen.

7 OHJEMATERIAALI

Luonnonmukaisen tuotannon lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin perehtymisen pohjalta tehdään suunnitelma ohjemateriaalista, johon sisältyy luomukeruualueiden perustamiseen opastavia ohjevideoita ja kirjallinen tiedotemateriaali. Materiaalin kohderyhmää ovat esimerkiksi luomukeruualueiden perustamisesta kiinnostuneet maanomistajat ja luomutuotteita valmistavat yritykset niin luonnontuotealalla kuin elintarvikealalla. Lisäksi videoista voi olla hyötyä esimerkiksi päättäjille, jotka voivat vaikuttaa julkisessa omistuksessa olevien alueiden käyttöön.

7.1 Ohjemateriaalin tarve ja työkalun valinta

Usein luonnosta kerätty mielletään helposti luomuksi, mitä se ei automaattisesti ole. Toimeksiantajan mukaan sidosryhmä- ja yritystapaamisissa on huomattu tarve tiedolle luomukeruuuotannosta ja keruualueista sekä niiden hyödyistä. Lisäksi luomukeruuuotannon ohjeistukset uudistuivat kestäkuussa 2018 ja tämän opinnäytetyön kirjoittamisen aikana.

Opinnäytetyönä tehtiin suunnitelma ohjevideoiden ja kirjallisen tiedotemateriaalin sisällöstä ja toteuttamisesta. Tiedotusta varten ohjevideoita pidettiin hyödyllisenä ja sopivina haastateltavina alan asiantuntijoita, jotka työskentelevät luomun ja keruuuotteiden parissa. Heidän äänensä haluttiin saada kuuluviin ja nostaa hyviä luomukeruuuotannon toimintatapoja esille. Suunnitelmaa toimeksiantaja hyödyntää käytännön työssään toteuttaessaan video- ja tiedotemateriaalia luomukeruualueiden perustamisesta.

7.2 Tavoite ja kohderyhmä

Videoiden tavoitteena on välittää tietoa keruualueiden liittämisestä luomuvälvontaan ja siten edistää luomukeruuuotantoa. Videoilla on tarkoitus valottaa luomusertifiointin prosessia, tuoda sen hyötyjä esille sekä antaa mallia siitä, miten luomukeruuualueita kannattaa alkaa perustamaan.

Ohjemateriaalilla opastetaan, mitä luomukeruuualueet ovat ja mitä tuotantopanoksia on kielletty tai sallittu käytettävien keruualueille, jotka sijoittuvat esimerkiksi metsäalueille, miten luomukeruuualueita voidaan perustaa ja miten keruuualueet tarkastetaan – mitä toimijoiden tulee ilmoittaa ja minkälaisia dokumentteja toimittaa valvovaa viranomaista varten. Lisäksi tarkoituksena oli selkeyttää keruuualue selvittäjän, maanomistajan, poimijan ja ostajayrityksen roolia ja velvollisuuksia luomukeruuuotannossa. Ohjemateriaalilla halutaan nostaa esiin luomukeruuuotannon mahdollisuuksia etenkin Suomessa, tuoda esiin yritysten tarvetta luomukeruuuotteille,

sekä miten luomukeruualueet voisivat tuoda lisäansaintamahdollisuuksia myös metsänomistajille ja/tai maataloille.

Ohjevideoiden kohderyhmää ovat erityisesti maanomistajat, maatilat sekä keruutuotteita jalostavat ja myyvät yritykset sekä kunnalliset päättäjät, joille opasvideot voivat tarjota lisätietoa luomukeruualueiden sertifiointista ja sen hyödyistä.

7.3 Suunnittelu ja toteutus

Videot toteutetaan alan toimijoita kuten viranomaistahoja ja yrityksiä haastattelemalla. Opinnäytteen tekijä suunnittelee videoiden sisällöt aihepiireittäin yhdessä toimeksiantajan ja sidosryhmien kanssa keskustellen. Ohjevideoiden ja tiedotemateriaalin suunnitelmaa toimeksiantaja hyödyntää käytännön työssään toteuttaessaan video- ja tiedotemateriaalia. Alustavat suunnitelmat videoiden sisällöistä ovat liitteissä 2-5. Videoita suunnitellaan yhteensä neljä eri aihealueisiin jaotellen (taulukko 4).

Taulukko 4. Ohjevideot luomukeruualueiden perustamisesta.

	Ohjevideot luomukeruualueiden perustamisesta
Video 1	Luomukeruualueiden sertifiointi ja vaatimukset – mikä luomukeruualue on?
Video 2	Luomukeruualueiden sertifiointi – miten?
Video 3	Luomukeruuuotteiden mahdollisuudet – miksi keruualueen luomusertifiointi kannattaa?
Video 4	Luomu on valvottu järjestelmä – keruutuotetoimijoiden roolit, vastuut & velvollisuudet

Ohjevideot suunnitellaan alustavasti noin 10 minuutin mittaisiksi, joissa esiintyy yksi tai useampi aiheeseen liittyvä asiantuntija tai luomukeruu-toimija. Luomukeruuuotannossa tulee ottaa huomioon useita eri asioita, jotta raaka-aine ja tuote täyttävät luomutuotannon vaatimukset keruualueesta lopputuotteeseen saakka. Videot jaetaan neljään eri aihealueeseen, jotta videoista tulisi sopivan pituisia ja mielenkiintoisia katsottavia. Videoita suunniteltaessa pyritään sisällyttämään niihin tärkeimmät luomukeruuuotannossa huomioitavat asiat sekä lisäksi sopivissa määrin yksityiskoh-tia. Jokaisen luomutoimijan prosessi on aina tapauskohtainen, joten on haaste esittää luomuvalvontaprosessi täysin tyhjentävästi. Videoilla ja tiedotemateriaalilla pyritään kuitenkin vastaamaan yleisimpiin luomukeruuuotantoon liittyviin kysymyksiin.

Video 1, *Luomukeruualueiden sertifiointi ja vaatimukset – mikä luomukeruualue on?* kertoo nimensä mukaisesti perustietoa luomukeruualueista:

- mitä keruutuotteet ovat ja miksi luonnosta kerätty ei ole luomua automaattisesti
- kuinka suuri ala Suomessa täyttäisi luomukriteerit ja miksi luomukeruu-alaa tarvitaan
- luomutuotannon vaatimukset keruualueille, kuten luomukeruu-alueeksi sopivat alueet, kielletyt ja sallitut tuotantopanokset ja miten luomukeruu sopii metsänhoidon kanssa yhteen
- siirtymäaika luomukeruu-tuotantoon.

Video 2 *Luomukeruualueiden sertifiointi – Miten?* esittelee keruualueen liittämisen luomuvalvontaan tiiviisti:

- luomukeruu-tuotantoa valvovat ELY-keskus ja Evira (1.1.2019 alkaen Ruokavirasto)
- miten luomukeruu-alue perustetaan
  - o maanomistajan tehdessä sen itse (perusmalli)
  - o keruualueselvittäjän toimesta (selvittäjämalli)
- miten toimija ilmoittaa itsensä ja keruualueet luomuvalvontaan
- mitä tarvittaviin ilmoituksiin tulee sisältyä, esimerkiksi luomusuunnitelmaan ja vuosisuunnitelmaan
- miten keruualue tarkastetaan ja kuka luomutodistuksen saa
- miten kolmen vuoden siirtymäaika voidaan lyhentää
- mitä luomukeruu-alueen perustaminen maksaa.

Videolla 3 *Luomukeruu-tuotteiden mahdollisuudet - Miksi keruualueen luomusertifiointi kannattaa?* nostetaan esiin keruualueiden luomusertifiointin hyötyjä:

- millaiset keruutuotteet kiinnostavat vientimarkkinoilla ja miksi luomusertifiointi on siellä tärkeä
- yritysesimerkki luomukeruu-tuotteita hyödyntävästä yrityksestä Pohjois-Pohjanmaalta
- esimerkki luomukeruu-alueen perustamisesta keruualueselvittäjän näkökulmasta
- mitä hyötyä luomukeruu-alueen sertifiointista voi olla esimerkiksi kunnan elinkeinojen kannalta.

Luomukeruu-alueen avulla saatavia hyötyjä halutaan nostaa esiin omalla videollaan, jotta olisi mahdollista kertoa useita hyviä esimerkkejä luomukeruu-tuotannosta. Esimerkkejä on useita, joista riittää kerrottavaa kokonaan yhden videon verran.

Videolla 4 *Luomu on valvottu järjestelmä – Keruu-tuotetoimijoiden roolit, vastuut & velvollisuudet* esitellään tarkemmin luomukeruu-tuotantoon ja sen valvontaan liittyviä rooleja:

- luomusuunnitelman ja vuosisuunnitelman sisältö: kuinka tarkkaan kerättävät kasvilajit tulee ilmoittaa valvontaa varten edellä mainituissa suunnitelmissa
- miten toiminnassa tapahtuvista muutoksista ilmoitetaan

- mitä luomukeruuotteita käsitellessä on huomioitava
- yksityiskohtaisempi esittely perusmallista ja selvittäjämallista esimerkkien avulla
- kenelle luomupoimija saa luovuttaa keräämiään tuotteita
- miten luomutuotteiden alkuperä jäljitetään
- maanomistajan rooli luomukeruuotannossa
- miten Metsään.fi-sivustoa voisi hyödyntää tulevaisuudessa osana keruuotantoa.

Video 4 esittelee pitkälti samansuuntaisia asioita kuin videot 1 ja 2, mutta syventyen enemmän yksityiskohtiin, joita esitellessä aiemmat videot olisivat venyneet liian pitkiksi katsojan kannalta.

Videoissa ja tiedotusmateriaalissa ohjataan Eviran/Ruokaviraston sivuille luomukeruualueita ja keruuotantoa koskeviin ohjeisiin sekä tarvittaviin lomakkeisiin, jotka tulee täyttää luomukeruualueen perustamista varten. Lisäksi kirjallisessa tiedotusmateriaalissa ilmoitetaan luomukeruuotantoon liittyvien tahojen yhteystietoja ja linkkejä, joiden avulla lukija voi halutessaan kysyä tai etsiä lisätietoja.

Luomusertifiointiin liittyviä toimijoita ovat esimerkiksi ELY-keskuksen, Eviran ja Metsäkeskuksen asiantuntijat, jotka käsittelevät työssään luonnontuotealaan liittyviä asioita sekä luomukeruuotteita hyödyntävät yritykset sekä maanomistajat. Toimijoita haastatellaan videolle, jotka koostetaan ohjevideoiksi. Ohjevideoiden toteuttaja suunnittelee haastattelukysymykset tai teemat valmiiksi ja lähettää ne haastateltaville etukäteen, jotta kuvaustilanne on mahdollisimman sujuva. Haastateltavia ohjeistetaan kuvaustilanteesta esimerkiksi valmistautumaan kysymyksiin sopivan tiiviillä vastauksilla. Haastateltavia on useita ja eri aloilla työskenteleviä henkilöitä. Haastattelukysymykset kohdennetaan jokaista haastattelua varten omanlaisikseen. Kysymykset voivat painottua eri tavalla haastattelutilanteessa tai niitä voidaan muotoilla uudestaan itse haastateltavan kanssa. Haastattelutilanteessa voi ilmetä uutta tietoa, jota ei etukäteen huomattu kysymysten avulla suunnitella mukaan videoille.

Kirjallinen, osittain samansisältöinen sekä videoiden sisältöä tukeva ohjemateriaali koostetaan Powerpoint-ohjelmalla. Ohjemateriaali julkaistaan PDF-muodossa yhdessä ohjevideoiden kanssa. Ohjevideot upotetaan kirjalliseen tiedotusmateriaaliin, josta lukija voi halutessaan siirtyä katsomaan videoita.

Videot julkaistaan työnantajan verkkosivuilla ja niistä viestitään muun muassa sosiaalisessa mediassa sekä mahdollisesti sähköpostitse esimerkiksi uutiskirjeiden mukana. Yksi markkinointiväylä voisi olla Luonnontuotteet monipuolistuvissa arvoverkossa (LUMOA) -hanke, joka on luonnontuotealan valtakunnallinen koordinaatiohanke ja viestii luonnontuotealan toi-

mijoille. Olisi hyvä tiedustella, jos hanke olisi kiinnostunut esimerkiksi julkaisemaan ohjemateriaalista uutisen verkkosivuillaan. Luonnontuotealan toimialajärjestö Arktiset Aromit on myös yksi taho, jota kannattaa kontaktoida. Muita markkinointikanavia pohditaan työn edetessä.

Materiaali eli ohjevideot ja tiedotemateriaali jäävät toimeksiantajan käyttöön, ja niitä voidaan tarvittaessa muokata myöhemmin. Jatkossa toimeksiantaja voi hyödyntää ohjemateriaalia esimerkiksi keruutuotantoa koskevissa infotilaisuuksissa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kyselyn tuloksista voidaan päätellä, että yrityskentällä on selkeää kiinnostusta luomukeruutuotteiden tuottamiseen ja hyödyntämiseen. Tekevätkö yritykset selkeää eroa luomusertifioidun ja tavanomaisen keruutuotteen välille, vaatisi lisäselvitystä esimerkiksi yrityskohtaisesti. Jatkotoimenpiteiden suunnittelu luomukeruualan lisäämisestä yritysten käyttöä varten Pohjois-Pohjanmaalla tarvitsee yritysten sitoutumista luomukeruutuotteiden hyödyntämiseen. Luomukeruutuotantoa ja keruualan lisäämistä voitaisiin edistää tiedottamalla asiasta yksittäisten tai julkisten maanomistajatahojen keskuudessa ja tarjoamalla verkostoitumismahdollisuuksia yritysten ja maanomistajien välille.

Yhteystietonsa ja kiinnostuksensa kyselyyn ilmoittaneille yrityksille voidaan välittää tietoa luomukeruutuotannosta. Kyselyn avulla tietoon saadut yritykset olisi mahdollista kutsua tapaamiseen tai infotilaisuuteen, jossa aiheena olisi luomukeruutuotanto. Tämä voisi olla esimerkiksi ohjevideoiden ja tiedotusmateriaalin julkaisemisen jälkeen, kun yrityksillä on ollut mahdollisuus perehtyä aiheeseen.

Kyselyn voisi toteuttaa paranneltuna toisessa maakunnassa tai valtakunnallisesti, jolloin voitaisiin kartoittaa yritysten kiinnostusta luomukeruutuotteisiin koko maan osalta. Nyt toteutetun kyselyn tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia yrityksiä, jotka voisivat hyödyntää keruutuotteita.

Ohjemateriaalia suunniteltaessa huomattiin, että oli erittäin tärkeää käydä keskustelua erilaisten luonnontuotealan toimijoiden kanssa: miten sisällyttää materiaaliin tärkeimmät luomukeruutuotantoa koskevat asiat ja vastata eniten kysytyihin kysymyksiin. Opinnäytetyötä tehdessä saikin paljon harjoitusta verkostoitumisesta eri yhteistyötahojen kanssa.

Tärkeimmiksi luomukeruualueita koskeviksi kysymyksiksi huomattiin esimerkiksi kysymys siitä, miten luomukeruualueet tarkastetaan käytännössä. Luomukeruualueet voivat olla hyvinkin laajoja alueita, joiden tar-

kastus kokonaan maastossa on käytännössä mahdotonta. Luomukeruualueiden tarkastuksen pääpaino onkin luomuvalvontaan kuuluvien toimijoiden toiminnan ja heidän toimittamien dokumenttien läpikäymisessä: miten he varmistavat luomutuotannon ehtojen toteutumisen.

Toinen tärkeä ja huomioitava asia on myös maanomistajien oikeudet. Maanomistajat ovat luomukeruualueiden perustamisen mahdollistavia osapuolia, joiden oikeuksia ei ole syytä jättää huomiotta. Siksi ohjevideoille oli tärkeää saada metsänomistajien tai metsäalan toimijan kuten Metsäkeskuksen näkökulma. Maanomistajilla nimittäin on voinut herätä kysymyksiä, voivatko he edelleen päättää siitä, miten he käyttävät tai hoitavat omistamaansa metsää, jos se on liitetty osaksi luomukeruualueetta. Vastaus on, että maanomistajalla on edelleen vapaus toimia parhaaksi katsomallaan tavalla – velvollisuutenaan kuitenkin ilmoittaa siitä, jolloin käsiteltävä alue voidaan tarpeen vaatiessa poistaa luomukeruualueelta kokonaan tai kolmen vuoden siirtymäajan ajaksi.

Kolmas usein kysytty kysymys liittyy luomukeruualueen käyttöoikeuteen: kuka voi hyödyntää keruualueen luomustatusta? Yksi tärkeä ohjemateriaaliin sisällytettävä viesti onkin ollut, että ainoastaan luomukeruualueen valvontaan liittynyt ja luomutodistuksen saanut toimija voi hyödyntää keruualueetta. Vaikka tiedossa olisikin luomukeruualue, ei kuka tahansa voi sieltä poimia ja välittää eteenpäin esimerkiksi marjoja luomuna. Tuotteiden keruu tavanomaisena on kuitenkin mahdollista, vaikka kyse olisikin samoista keruutuotteista.

Olennaista on ollut myös selkeyttää ohjemateriaalin avulla luomutuotannon prosessia ja merkitystä: miksi tuotantoketju on tärkeää tarkastaa alusta loppuun ja kenen täytyy kuulua luomutuotannon valvonnan piiriin ja mistä asioista toimijoiden on huolehdittava ketjun eri vaiheissa. Näistä usein kysytyistä kysymyksistä on edelleen hyvä jatkaa tiedottamista luomukeruuotteista kiinnostuneille yritysille ja maanomistajille.

Opinnäytetyön aikana luomukeruuotteiden ohjeistukset ovat olleet uudistuksen alla. Keskustelussa on muun muassa ollut laajojen luomukeruualueiden perustamistapa – miten luomukeruualue olisi kannattavaa ja järkevää perustaa esimerkiksi sellaisilla alueilla, joissa maanomistajia on paljon ja kiinteistörajat pirstaleisia sen vuoksi. Pirstaleinen, omistajuussuhteitaan tilkkutäkkimäisen alueen liittäminen luomuvalvontaan on tällä hetkellä työlästä maanomistajien paljouden ja kaikkien heidän kontaktoimisen vuoksi. Tästäkin aiheesta saisi usean opinnäytetyön verran selvitettävää, esimerkiksi voisi kartoittaa metsänomistajien tai päättäjien mielipiteitä asiasta haastatteluilla.

LÄHTEET

Ala-Siurua, M. (2018). Suomalainen luomujäätelö ihastuttaa Aasiassa – Jymy aloittaa viennin Singaporeen. *Maaseudun tulevaisuus* 17.01.2018. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/talous/artikkeli-1.221252> Viitattu 28.12.2018.

Arktiset Aromit Ry (n.d.) Esitteet. Luomu-luonnonmarjojen poimintaohje. <http://www.arktisetaromit.fi/fi/esitteet/> Viitattu 9.7.2018.

Evira (2009). Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 5. Keruutuotanto. Eviran ohje 18221/1. 1.1.2009. https://www.evira.fi/globalassets/yhteiset/luomu/elintarvikkeet/luomuohje_5_keruutuotanto_nettili_190809.pdf

Evira (2016). EU:n luomutunnus. <https://www.evira.fi/yhteiset/luomu/markkinointi-ja-merkinnat/eun-luomutunnus/> Viitattu 9.7.2018.

Evira (2018a). Eviran ohje 18219/7. Luonnonmukainen tuotanto 1. Yleiset ja kasvintuotannon ehdot. 21 Luonnonmukainen keruutuotanto. 7. painos. 26.6.2018. https://www.evira.fi/globalassets/yhteiset/luomu/luomutuotannon-ohjeet/eviran_ohje_18219_7_fi_050718.pdf Viitattu 9.7.2018.

Evira (2018b). Luomutuotanto 3. Elintarviketuotannon ehdot. Eviran ohje 18222/5. https://www.evira.fi/globalassets/yhteiset/luomu/luomutuotannon-ohjeet/eviran_ohje_18222_5_fi.pdf Viitattu 26.7.2018.

Evira (2018c). Luonnonmukaisen tuotannon valvontaraportti 2017. https://www.evira.fi/globalassets/yhteiset/luomu/luonnonmukaisen_tuotannon_valvontaraportti_2017.pdf Viitattu 25.7.2018.

Evira (2018d). Luomun lomakkeet ja ohjeet. 14.8.2018. <https://www.evira.fi/yhteiset/luomu/luomun-lomakkeet-ja-ohjeet/> Viitattu 14.8.2018.

Evira (n.d.a). Luomukeruutuotteiden poimintaohjeet. <https://www.evira.fi/globalassets/yhteiset/luomu/luomun-lomakkeet/muut-ilmoitukset-luomuvallvoijalle/keruutuotteiden-poimintaohjeet-malli.pdf> Viitattu 9.7.2018.

Evira (n.d.b). SOPIMUS metsäalueen liittämistä luomuvalvontaan ja SITOUMUS noudattaa luomutuotannon ehtoja. https://www.evira.fi/globalassets/yhteiset/luomu/luomun-lomakkeet/muut-ilmoitukset-luomervalvoille/selvittajan-sopimusmalli_keruu.pdf Viitattu 9.7.2018.

Evira (n.d.c). Eviran hinnasto. Elintarvikkeet, rehut ja luomu. <https://palvelut2.evira.fi/hinnasto/?p=elintarvikkeet#node-714> Viitattu 11.11.2018.

Haltia, E., Koistinen, A., Kniivilä, M., Lahti, E. & Lilja-Rothsten, S. (2016). Miten sovin metsäympäristön hyödyntämisestä? Työkaluja sopimiseen, ideoita tekemiseen. Tapio. 11/2016. <https://tapio.fi/wp-content/uploads/2016/12/Tapio-ekosysteempipalvelut-opas-final-10.5.2017.pdf> Viitattu 29.11.2018.

Heikkilä, M. (2018). Luonnonkeruutuotteilla lisätiliä. *Maatilan Pellervo* 9/2018.

Helsingin yliopisto (2018). Luomumetsistä moneksi. Ruralia-instituutti. 21.2.2018. <https://www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti/luomumetsista-moneksi> Viitattu 2.1.2018.

Jymy (n.d.). <http://www.jymy.fi/> Viitattu 28.12.2018.

Kallinen, A., Saarnivaara, P. & Salmenhaara, M. (2017). Luomun kuluttajabarometri 2017. Kantar TNS. 23.10.2017. <https://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/11/2018/03/luomun-kuluttajabarometri-2017.pdf> Viitattu 25.7.2018.

Karjalainen, A. & Ronkainen, S. (2008). *Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Tutkimusmenetelmät*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Komission asetus 889/2008. 70 artikla, kohta 2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32008R0889> Viitattu 27.3.2018.

Kottila, M. (2017). Katse mahdollisuuksiin. Elintarvikevalmistajien näkemykset luomun tulevaisuudesta. ProLuomu. <https://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/11/2018/04/katse-mahdollisuuksiin.pdf> Viitattu 25.7.2018.

Laurila, M. & Vahtola, S. (2018). Suokasvien keruutoiminta ja potentiaaliset keruualueet Pohjois-Pohjanmaalla. Luonnonvarakeskus Luke & Oulun 4H-yhdistys. <https://oulu-4h-fi-bin.di->

recto.fi/@Bin/734aef059929c372f1027ecdbdc35412/1525341988/application/pdf/584017/Suokasvien%20keruutoiminta%20ja%20potentiaali-set%20keruualueet%20Pohjois-Pohjanmaalla.pdf Viitattu 17.5.2018.

Lilja, E. (2017). Ready, Steady, Go! – kuinka kehitän tuotteeni vientimarkkinoille. Luomukeruualueilla monikäyttöä metsiin -seminaari. Mikkeli. 23.11.2017. <http://aitoluonto.fi/tiedostopankki/456/Lilja-23112017.pdf> Viitattu 27.7.2018.

Luomu.fi. (n.d.). Luomun tunnistaa merkistä. <https://luomu.fi/ruoka/luomumerkit/> Viitattu 27.6.2018.

Luonnonvarakeskus (2015). Kuusen ja männyn lahovikaisuus ja sen torjunta. Juurikäypä kuusella. 5.9.2013. <http://www.metla.fi/metinfo/met-sienterveys/lahontorjunta/kuusi-juurikaapa.htm> Viitattu 17.1.2018

Maa- ja metsätalousministeriö (2018). Luonnontuotteiden luomusertifiointia edistetään sähköisellä palvelulla. 26.6.2018. Tiedote. https://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/luonnontuotteiden-luomusertifiointia-edistetaan-sahkoisella-palvelulla Viitattu 6.7.2018.

Maa- ja metsätalousministeriö (2015). Kansallinen metsästrategia 2025. Valtioneuvoston periaatepäätös 12.2.2015. <https://mmm.fi/documents/1410837/1504826/Kansallinen+mets%C3%A4strategia+2025/c8454e55-b45c-4b8b-a010-065b38a22423> Viitattu 13.11.2018.

Maa- ja metsätalousministeriö (n.d.). Ruokavirasto. <https://mmm.fi/ruokavirasto> Viitattu 5.1.2019.

Maaseutuvirasto (2018). Marsi2017 Luonnonmarjojen ja –sientenkauppaantulomäärät vuonna 2017. Verkkojulkaisu. <http://aitoluonto.fi/tiedostopankki/479/Marsi-2017-raportti.PDF> Viitattu 31.7.2018.

Metsäkeskus (2016). Juurikäävän torjunta. <https://www.metsakeskus.fi/juurikaavan-torjunta> Viitattu 14.8.2018.

Neuvoston asetus 834/2007. 2 artikla, kohta e. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32007R0834> Viitattu 27.3.2018.

Neuvoston asetus 834/2007, 12 artikla, luku 2, kohta a & b. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32007R0834> Viitattu 27.3.2018.

Järvelä, M. & Sankari, T. (2018). Metsien luomusertifiointi: Infograafit, seilitteet. Sähköpostiviesti tekijälle 2.11.2018.

PEFC Suomi (2014). PEFC-metsäsertifioinnin kriteerit. Kriteeri 29: Metsien monikäyttöedellytyksiä edistetään. 35. http://pefc.fi/wp-content/uploads/2016/09/PEFC_FI_1002_2014_Metsaertifoinnin_kriteerit_20141027.pdf Viitattu 11.7.2018.

ProLuomu (2013). Luomun brändiopas. https://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/11/2018/04/luomu_brandiopas_valmis.pdf Viitattu 14.8.2018.

ProLuomu (2018). Villiluomun markkinat kasvussa – luomukeruualuea kaivataan lisää. 07.02.2018. <https://proluomu.fi/villiluomun-markkinat-kasvussa-luomukeruualuea-kaivataan-lisaa/> Viitattu 14.8.2018.

Rantanen, P. & Valkonen, J. (2015). Kaupalliset metsämarjanpoimijat: metsämarja-alan muutos ja merkitys. Kirjassa: Salo, K. (toim.). *Metsä. Monikäyttö ja ekosysteemipalvelut*. Luonnonvarakeskus (Luke). Helsinki. <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/520558> Viitattu 31.7.2018.

Ristioja, A. (2018a). Toimialaraportit. Luonnontuoteala. 2/2018. Työ- ja elinkeinoministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160687/Luonnontuoteala_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 18.5.2018.

Rotstop. (n.d.). <http://www.rotstop.fi/> Viitattu 23.7.2018.

Rutanen, J. (2018). Luonnontuotealan raaka-aineiden saatavuuden parantaminen. Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/234319/Raportteja178.pdf?sequence=1> Viitattu 14.8.2018.

Snellman, T. (2018). Luomukeruuun mahdollisuudet -seminaari. 7.2.2018. Lahti. <https://prospectumlive.com/event/luomukeruu> Viitattu 28.12.2018.

Soult, A. (2017). Suomalaisten elintarvikkeiden valttikortit viennissä. Luomukeruualueilla monikäyttöä metsiin -seminaari 23.11.2017. Mikkeli. <http://aitoluonto.fi/tiedostopankki/455/Soult-23112017.pdf> Viitattu 27.7.2018.

Suomen Metsäkeskus (2017a). Palvelun sisältö. <https://www.metsaan.fi/palvelun-sisalto> Viitattu 17.1.2019.

Suomen Metsäkeskus (2017b). Yleistietoa avoimesta metsätiedosta. <https://www.metsaan.fi/yleistietoa-avoimesta-metsatiedosta> Viitattu 17.1.2019.

Valtioneuvoston asetus juurikäävän torjunnasta. 264/2016. 14.04.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160264> Viitattu 10.7.2018.

Vanhatalo, M. (1996). *Luonnon keruutuotteet ekoviennin kannalta*. Oulun yliopisto. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.

Vasunta, V. (2018). Luomukeruun mahdollisuudet -seminaari. 7.2.2018. Lahti. <https://prospectumlive.com/event/luomukeruu> Viitattu 28.12.2018.

Vuorela, E. (2017). Luomukeruualueet Suomessa. Luomumetsistä moneksi -seminaari 22.11.2017. Mikkeli. <http://aitoluonto.fi/tiedostopankki/454/Vuorela-23112017.pdf> Viitattu 17.7.2018.

Vuorela, E. (2018). Luomukeruualueiden sertifiointi Suomessa. Nykytila, haasteet ja mahdollisuudet. https://proluomu.fi/wp-content/uploads/sites/11/2018/07/luomukeruu_proluomu_eija-vuorela_nettiin.pdf Viitattu 28.12.2018.

Ympäristöministeriö (2012). 83-87. Jokamiehen oikeudet ja toimiminen toisen alueella. Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä. Pdf. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38797/SY30_2012_Jokamiehenoikeudet.pdf?sequence=1 Viitattu 17.7.2018.

Heinonen, S. (2018). Haastattelu. 19.9.2018,

Honkanen, J. (2018). Haastattelu 11.10.2018.

Lanne, V. (2018). Haastattelu 12.7.2018

Soult, A. (2018). Haastattelu. 18.6.2018.

Törmänen, A. (2018). Haastattelu 21.8.2018

KYSELY

Tarvekartoitus luomukeruuotteista yrityksille

Onko yrityksenne kiinnostunut luomukeruuotteiden hyödyntämisestä?

Tämän kyselyn avulla halutaan selvittää yritysten raaka-ainetarvetta luomusertifioituille keruuotteille. Saatuja vastauksia hyödynnetään kartoittamaan luomukeruualueiden perustamisen tarvetta Pohjois-Pohjanmaalla. Tärkeää on myös saada tietoa, mikäli yritykset eivät ole kiinnostuneita luomukeruuotteiden hyödyntämisestä.

Vastauksia toivotaan erityisesti luonnontuote-, elintarvike- ja matkailualan yrityksiltä Pohjois-Pohjanmaalla. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 5-10 minuuttia.

Keruuotteita ovat esimerkiksi luonnonvaraisesti kasvavat marjat, sienet ja kasvit, joita voidaan hyödyntää muun muassa elintarvikkeiden ja kosmetiikan valmistuksessa. Keruuotteiden luomusertifiointi edellyttää niiden keräämistä luomuvalvontaan liitettyltä keruualueelta alkuperän todentamiseksi.

Kyselyn vastauksia hyödynnetään kartoittamaan luomukeruualueiden perustamisen tarvetta Pohjois-Pohjanmaalla. Kyselyssä annettuja tietoja voidaan käyttää selvitystyön yhteenvedoissa ja aiheeseen liittyvässä opinnäytetyössä siten, että henkilön tai yrityksen nimi ei näy ulkopuolisille. Tietoja ei luovuteta muuhun tarkoitukseen. Voitte tutustua tietosuojaselosteeseen täällä.

Taustatiedot:

1. Yrityksenne nimi?
2. Yrityksenne toimiala?
  - a. Luonnontuote
  - b. Elintarvike
  - c. Ravintola
  - d. Matkailu
  - e. Muu, mikä?
3. Yrityksenne toimipaikka/toimialue?

4. Kuinka monta henkilöä yrityksenne työllistää vuoden aikana (htv)?
5. Onko yrityksellänne vientiä ulkomaille?
  - a. Kyllä, EU:n sisäpuolelle
  - b. Kyllä, EU:n ulkopuolelle
  - c. Ei tällä hetkellä, mutta olemme kiinnostuneita viennistä
  - d. Ei, emme ole kiinnostuneita viennistä.

Luomutuotteiden käyttö

6. Hyödyntääkö yrityksenne luomusertifioituja raaka-aineita tai jalosteita?
  - a. Kyllä, viljeltyjä
  - b. Kyllä, keruutuotteita
  - c. Ei tällä hetkellä, mutta olemme kiinnostuneita luomun käytöstä
  - d. Emme ole kiinnostuneet luomutuotteista. Miksi ei?

Vaatimukset luomusertifioiduille keruutuotteille

7. Mitä luomusertifioituja keruutuotteita yrityksenne hyödyntää tällä hetkellä, missä muodossa ja kuinka paljon?
8. Keneltä hankitte tällä hetkellä luomusertifioituja keruutuotteita?
  - a. Suoraan kerääjiltä
  - b. Välittäjältä/Raaka-aineen myyjältä
  - c. Kerätään itse
  - d. Jokin muu, mikä?
9. Mitä muita luomusertifioituja keruutuotteita yrityksenne haluaisi hyödyntää, missä muodossa ja kuinka paljon?
10. Keneltä mieluiten hankkisitte luomusertifioituja keruutuotteita?
  - a. Suoraan kerääjiltä
  - b. Välittäjältä/Raaka-aineen myyjältä
  - c. Kerätään itse

d. Jokin muu, mikä?

11. Milloin yrityksenne haluaa ostaa luomusertifioituja keruutuotteita (raaka-aineina tai jalosteina)?

a. Keväällä

b. Kesällä

c. Syksyllä

d. Talvella

12. Vapaa sana. Tässä voitte esimerkiksi ilmaista yrityksenne kiinnostuksen toimia keruualueselvittäjänä tai täydentää aikaisempia vastauksia.

13. Minuun/Yritykseen saa olla yhteydessä luomukeruuutuotantoon liittyen:

a. Etunimi:

b. Sukunimi:

c. Matkapuhelin:

d. Sähköposti:

e. Yritys/Organisaatio:

14. Tämän kyselyn vastauksia hyödynnetään kartoittamaan luomukeruualueiden perustamisen tarvetta Pohjois-Pohjanmaalla. Kyselyssä annettuja tietoja voidaan käyttää selvitystyön yhteenvedoissa ja aiheeseen liittyvässä opinnäytetyössä siten, että henkilön tai yrityksen nimi ei näy ulkopuolisille. Tietoja ei luovuteta muuhun tarkoitukseen. Voitte tutustua tietosuojaselosteeseen *täällä*.

a. Hyväksyn antamani vastauksien hyödyntämisen yllämainitulla tavalla.

Video 1: Luomukeruualueiden sertifiointi ja vaatimukset – mikä luomukeruualue on?

Video sisältää mm.

Mitä keruualueiden luomusertifiointi tarkoittaa?

- Ihmisten mielikuva suomalaisen luonnon puhtaudesta - kaikki luonnosta kerätty "luomua"
- kaupallista toimintaa varten luomun täytyy olla valvottua!

Mitä säädöksiä ja ohjeistuksia luomukeruuutuotantoon on olemassa?

- Neuvoston asetus 834/2007
- Komission asetus 889/2008, 70 artikla
- Ohjeet luomukeruualueen perustamisesta: Eviran ohje 1 (2018): Luonnonmukainen tuotanto 1, yleiset ja kasvintuotannon ehdot, luku 21
- Luomukeruuutuotannon oston ehdot: Eviran ohje 3 (2018): Luomutuotanto 3, elintarviketuotannon ehdot, luku 14

Mitä (luomu)keruuuotteet ovat?

- Syötävät
- Ei-syötävät (esim. kosmetiikan raaka-aineiksi, koristeeksi)

Suomessa maailman suurin luomukeruuuala

- Kartta Suomen luomukeruuualasta
- Kartta Pohjois-Pohjanmaan alueelta, missä luomukeruuuala tällä hetkellä sijaitsee
- Metsänhoito Suomessa nykyisellään soveltuu hyvin luomutuotantoon, tietyin huomioin (esim. hakkuiden yhteydessä kantokäsittely aloittaa siirtymäajan alusta/kartalta poistaminen)

Mitkä alueet soveltuvat luomukeruuualueeksi?

- Metsät, luomupellot, pellonpientareet, luonnonlaidun, villiintynyt puutarha
- eli jopa viljellyiltä, jo luomutuotannossa olevilta pelloilta voidaan kerätä luonnonvaraisesti pellolla kasvavia kasveja ja niiden osia ("rikka-ruohoja")
- Luomutilat ovatkin oivia kohteita myös luomukeruuualueiden perustamiseen
- Huom! Kun aluetta ei ole käsitelty kolmeen vuoteen luomussa kielletyin menetelmin → Siirtymäaika jos on käsitelty
- Keruusta ei saa olla haittaa lajien säilymisen kannalta

Kielletyt ja sallitut tuotantopanokset

- kiellettyjä tuotantopanoksia ovat muun muassa:
  - Kemialliset vesakon- ja heinäntorjunta-aineet

- Kantokäsittely urealla
- Mineraalityypilannoitteet
- Hajusteet hirvien karkottamiseen
- Metsälaki 2016 alkaen: kantokäsittely pohjoisinta Suomea lukuunottamatta pakollinen
- karttakuva tähän?
- Sallittuja tuotantopanoksia ovat muun muassa:
  - Terveyslannoitteet, esim. boori
  - Tuhkalannoitus
  - Kantokäsittely harmaaorvakkaliuoksella

Siirtymäaika

- 3 vuotta
- Mahdollisuus lyhennykseen, jos näyttää tositteet että alueella ei ole tehty kiellettyjä toimenpiteitä ainakaan kolmeen vuoteen

Esimerkkejä haastateltavista:

- Viranomainen, esimerkiksi Evirasta?
- luonnontuotealan edustaja?
- metsäpuolen edustaja?

Video 2: Luomukeruualueiden sertifiointi – miten?

Luomukeruuuotantoa valvovat viranomaiset:

- Evira
- ELY-keskus

Miten keruualue liitetään luomutuotannon valvontaan?

1) Perusmalli

- Luomuvalvontaan ilmoittautuminen
- Luomusuunnitelma ja mitä siihen tulee sisältyä
- Ensimmäinen tarkastus ja luomutodistus

2) Selvittäjämalli

- Enemmän palstoja kerralla
- sopimusten tekeminen maanomistajien kanssa
- Luomuvalvontaan ilmoittautuminen
- Luomusuunnitelma ja mitä siihen tulee sisältyä

Siirtymäaika ja sen lyhentäminen

- kolmen vuoden siirtymäaika on mahdollista lyhentää, jos alue on täyttänyt vaatimukset edelliset kolme vuotta
- lyhennykseen voidaan tarvita metsänhoitosuunnitelma ja asiantuntijalausunto esimerkiksi metsänhoitoyhdistykseltä

Hinta/kustannukset - Miten luomukeruualue tarkastetaan?

- Vuosittainen tarkastus
- Tarkastuksen pääpaino on luomutoimijan toimittamien suunnitelmien, hakemusten ja liitteiden asianmukaisuuden tarkastamisessa
- Koko keruualueita ei ole tarpeen käydä maastossa läpi ja se olisikin käytännössä mahdotonta?

Huom! Vain sertifiointin hankkineella taholla oikeus markkinoida tuotetta luomuna.

- Tarkoittaa sitä, että vaikka olisikin tiedossa oleva luomukeruualue, täytyy pystyä osoittamaan todistus sen luomuvalvontaan kuulumisesta.
- Sertifiointin kustannus ja hyötysuhde sille, jolla on liiketoimintaa.

Esimerkkejä haastateltavista:

- viranomainen esimerkiksi paikallisesta ELY-keskuksesta tai Evirasta

Video 3: Luomukeruuotteiden mahdollisuudet – miksi keruualueen luomusertifiointi kannattaa?

Keruuotteet ja vienti

- millaiset keruuotteet kiinnostavat vientimarkkinoilla ja miksi luomusertifiointi on siellä tärkeä

Mikä merkitys yrityksille?

- Mahdollisuuksia pienimuotoiseen tai suurempaan liiketoimintaan
- Luomukeruualueiden perustaminen turvaa luomuraaka-aineen saatavuuden vuodesta toiseen, sillä satomäärät vaihtelevat vuosittain → jatkuvuus

Luomukeruuotteiden tarve

- yritysesimerkki luomukeruuotteista kiinnostuneesta yrityksestä Pohjois-Pohjanmaalta: onko luomuraaka-ainetta saatavilla riittävästi yrityksen tarpeisiin

Miksi kunnan kannattaa luomusertifioida julkisessa omistuksessa olevia maita tukeakseen yrittäjiä?

- Taloudellinen hyöty yrityksille on hyötyä myös kaupungille/kunnille
- Kaupunki tai kunta voi tehdä sopimuksia yritysten kanssa luomukeruualueen hyödyntämisestä

Miten luomukeruualueita voidaan hyödyntää

- luomuraaka-aineen saatavuuden turvaaminen → edistää yritystoimintaa
- luonnon arvon nostaminen esiin luomusertifiointin avulla
- Suomessa paljon potentiaalista, luomukelpoista keruualaa, joka kannattaisi hyödyntää luomuna tavanomaisen sijaan

Esimerkkejä haastateltavista:

- Keruuotteita raaka-aineinaan käyttävä yritys?
- Markkinoinnin ja viennin ammattilainen?
- Kaupungin valtuutettu?

Video 4: Luomu on valvottu järjestelmä – keruutuotetoimijoiden roolit, vastuut & velvollisuudet

Mitä eri osapuolia luomukeruu- ja luomutuotannon piiriin kuuluu ja kenen täytyy kuulua valvontaan?

- yksityiskohtaisempi esimerkki perusmallista ja selvittäjämallista
- lomakkeet, jotka valvontaan kuuluvien toimijoiden tulee jättää viranomaisista varten (luomusuunnitelma ja vuosisuunnitelma)

Keruualue selvittäjä

- liittyy ELY-keskuksen luomuvalvontaan
- tekee sopimukset maanomistajien kanssa
- tiedon selvittäminen keruualueen luomukelpoisuudesta
- koostaa ja päivittää luomukeruualueista karttoja

Ostajayritys/elintarvikkeiden jalostaja

- liittyy luomuvalvontaan
- sitouttaa poimijat luomupoimintaehtoihin ja huolehtii heidän riittävän tietotason ylläpidosta
- kartat raaka-aineiden ostopisteissä saatavilla
- asianmukainen kirjanpito ostetuista ja myydyistä tuotteista

Luomupoimija:

- Sitoutuu kirjallisesti luomupoimintaehtoihin ennen poimintaa
- Ei liity luomuvalvontaan itse
- Saa luovuttaa kerätyt tuotteet ainoastaan luomuvalvontaan kuuluvalla ostajalle

Miten tuotantoketju tarkastetaan alusta loppuun?

- Pakatun luomutuotteen alkuperä tulee olla jäljitettävissä ennen pakkausta tehdystä käsittelystä keruutuotteen poimijaan saakka

Maanomistajan rooli

- aktiivinen, luomukeruu- ja luomutuotannon mahdollistava osapuoli: mitä hyötyä maanomistajalle – ei haittaa ainakaan! → matalan kynnyksen osallistuminen
- miten luomukeruu- ja luomutuotanto voisi tuoda ansaintamahdollisuuksia maanomistajalle
- sopimuksen tekeminen selvittäjän kanssa ja sitoutuminen luomutuotannon vaatimuksiin
- saa edelleen päättää itse esim. metsänhoitotoimenpiteistä → velvollisuus kuitenkin ilmoittaa etukäteen tehtävistä toimenpiteistä
- Metsään.fi-sivustolle tulossa ilmoitusmahdollisuus kiinnostuksesta luomukeruualueeseen?

Haastateltava esimerkiksi:

- Viranomais- tai ELY-keskus?
- Metsänomistaja tai metsäpuolen toimija